

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU DERGİSİ

**JOURNAL OF NAMIK KEMAL UNIVERSITY
VOCATIONAL COLLEGE OF SOCIAL SCIENCES
(JNKUVCSS)
e-ISSN: 2717-8110**

Cilt: 05 / Sayı: 01 / Nisan 2023

Baş Editör / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Gökmen KANTAR

Genel Yayın Editörü / Executive Editor

Öğr. Gör. Dr. Umut TAÇ

Danışma Kurulu / Advisory Boards

Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER	Beykent Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel AKOVA	Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Şafak GÜNDÜZ	Maltepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜREL	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU	İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Celal DEMİRKOL	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erdem BİLGİLİ	Piri Reis Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hamide SALHA	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep KELEŞ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Miray ÖZDEN	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem BAKKAL	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Münire TEMEL	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nihan ÖKSÜZ NARİNÇ	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oktay HEKİMLER	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süreyya BAKKAL	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Editörler / Editors

Öğr. Gör. Dr. Çağdaş İNAN	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Fatma Pelin EREL	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Mehtap POLAT	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Nalan ATEŞ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Nermin AKARÇAY	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Özge HABİBOĞLU	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Saniye YILDIRIM ÖZMUTLU	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Selin BAHAR	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Şefika AYDIN	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Tayfun İLHAN	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Adnan TEKAY	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Ayşe Mine İŞLER	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Bayram ÖZHASAR	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Bülent Şükrü HASTÜRK	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Durdu Mehmet ÖZDEMİR	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Emine NACAĞ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Hakan KILCI	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Murat ÖZ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Senem ALTAY	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Seval AKTAŞ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Yeliz NAKAY	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU DERGİSİ

YIL: Nisan 2023

CİLT: 05

SAYI: 01

Sayfa

- **Karahisar-i Sahib Sancağı, Han - Barçın, Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlere Ait 1721 Numaralı Nüfus Defterinin Değerlendirilmesi (H.1256/M.1840-1841).**
Hakan EMREN, Mehmet GÜNEŞ.....1-24
- **Covid-19 Pandemisinin Dijital Platformlara Yansıması: Ekşi Sözlük Üzerine Bir İnceleme.**
Susin GÖREN KEKEÇ, Kübra ŞANLI.....25-38

Karahisar-i Sahib Sancağı, Han- Barçın, Sandıklı Kazalarında Ait 1721 Numaralı Nüfus Defterinin Değerlendirilmesi (H.1256/M.1840-1841)

Hakan EMREN¹ ve Mehmet GÜNEŞ²

¹Millî Eğitim Bakanlığı, hakanemren@hotmail.com, 0000-0002-2778-5958

²Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, mgunes@aku.edu.tr, 0000-0001-7611-0968

Özet

Osmanlı Devleti tarihine yönelik araştırma yapılırken başvurulacak yazılı arşiv kaynakları içerisinde "Nüfus Defterleri" önemli bir yer tutmaktadır. Nüfus defterlerinde beşeri unsurlar, zaman ve mekân birlikteliği bir arada yer aldığı için demografik özelliklerin ve şehir tarihinin aydınlatılması bakımından oldukça önem taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nde gerçek anlamda ilk nüfus sayımı II. Mahmut zamanında yapılmıştır. Yapılan bu sayımda askere alımlar için sadece Müslümanların kayıtları tutulurken, vergiler için hem Müslümanların hem de gayrimüslimlerin nüfus sayıları kaydedilmiştir. Daha önce yapılan sayımlar daha çok vergi mükelleflerine tespit amacıyla yapıldığından nüfus tespiti açısından yetersiz kalmıştır.

Bu çalışmada, 1840-41 yılı itibarıyla Karahisar-i Sahib Sancağı'na bağlı Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerin erkek Müslüman nüfusu hakkında bilgi verilmiştir. Aşiret nüfusu ve bu nüfusun fiziki özellikleri, yaşları tespit edilerek elde edilen bilgiler çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Han-Barçın, Sandıklı, Nüfus, Aşiret, 1721 Numaralı Nüfus Defteri

Evaluation of the Population Book No. 1721 of the Tribes in Karahisar-i Sahib Sanjak, Han-Barçın, Sandıklı Districts (H.1256/M.1840-1841)

Abstract

"Population Books" have an important place among the written archive resources to be consulted while researching the history of the Ottoman Empire. Since the human elements, time and space coexist in the population registers, it is very important in terms of illuminating the demographic characteristics and the history of the city.

The first real census in the Ottoman Empire was carried out by the II. It was built during the reign of Mahmud. In this census, only the records of Muslims were kept for military recruitment, while the population numbers of both Muslims and non-Muslims were recorded for taxes. Since the previous censuses were made mostly for taxpayers, they were insufficient in terms of population determination.

In this study, information is given about the male Muslim population of the tribes in Han-Barçın and Sandıklı townships of Karahisar-i Sahib Sanjak as of 1840-41. The tribal population and the physical characteristics and ages of this population were determined and evaluations were made within the framework of the information obtained.

Key Words: Han-Barçın, Sandıklı, Population, Tribe, The Number 1721 Tribal Han Barçın

Atıf için,

Emren, H., Güneş, M. (2023). Karahisar-i Sahib Sancağı, Han- Barçın, Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlere Ait 1721 Numaralı Nüfus Defterinin Değerlendirilmesi (H.1256/M.1840-1841). *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 5(1), 1-24 . doi: 10.56493/nkusbmyo.1220092

1. Giriş

Osmanlı Devleti'nde nüfus sayımı olarak nitelendirilebilecek ilk çalışmalar, tahrir şeklinde kendini göstermektedir. Bu tahrirler, öncelikli olarak ülkede mevcut vergi durumu ile vergi mükellef sayısını belirlemek amacıyla yapıldı. Osmanlı Devleti'nde idârî-mâlî teşkilatın bir gereği olarak zorunluluk arz eden tahrirler (Barkan, 1940-41: 29), Birinci Murad zamanından başlayarak Üçüncü Murad dönemine kadar, her padişah döneminde tekrar edilmek üzere birçok defa yapılmıştır (Barkan, 1940-41:33). Tahrirler, emin denilen bir kişi ile kâtip tarafından yapılır, bölgedeki kadılar da bu görevlilere yardım etmekle mükellef olurlardı. Tahrir bittikten sonra ilgili kayıtlar temize çekilir, hazırlanan defterlerin biri defterhanede tutulurken diğeri de bölgenin beylerbeyine gönderilirdi (Öz, 2010: 426-427). Ne var ki zamanla tımar sistemi önem kaybedince geniş çaplı tahrir faaliyetleri de terk edilmeye başlandı. Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyıla kadar belirli aralıklarla yapılan tahrirler, daha sonra düzensiz bazı yoklamalarla devam etmiştir. 17 ile 18. yüzyıl arasında artık klasik arazi ve nüfus tahrirleri yapılmamış olup, bunların yerini Cizye ve Avarız Defterleri almıştır. Ancak bu defterler de daha öncekiler gibi sadece vergi yükümlülüğü olanları kapsadıkları için ve ait oldukları dönemde vuku bulan şiddet hareketlerinin sebep olduğu göçler dolayısıyla, nüfus tespiti hususunda güvenli görülmemektedir (Topal, 2010: 16-17).

Klasik dönemdeki tahrir ve avarız sayımlarından sonra Osmanlı'da modern manada ilk nüfus sayımı 1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra yapıldı. Yeni kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adı verilen ordunun asker ihtiyacının karşılanması, vergide eşitliğin sağlanması ve cizyenin yeniden belirlenmesi amacıyla yeni bir nüfus sayımı yapılma ihtiyacı duyulmuştur (Karpaz, 2010: 67).

İlk olarak 1828-1829'da İstanbul'da başlatılan sayımlar bu tarihlerde Rusya ile yapılan savaş nedeni ile ülke genelinde uygulanamamıştır (Karpaz, 2010: 62). Savaşın bitimini müteakip Anadolu ve Rumeli'nin bir kısmında sayım gerçekleştirilmiştir. Büyük oranda 1830 yılı sonlarında tamamlanan sayımın sonuçlarını değerlendirmek için Ceride Nezareti kurulmuştur (Abayar, 1985: 1239). Savaşın son bulmasını müteakip 1830-31 yılları arasında sayım yeniden başlatıldı. Bu sayımlarda bir yaşından yüz yaşına kadar Müslüman ve gayrimüslim erkek nüfusu sayılmıştır. Sayımlarda Müslüman ve gayrimüslim nüfus ayrı defterlere yazılırken, yerli ve yabancı olma durumları da belirtildi. Bunların isim, şöhret ve durumları kaydedilirken on dört yaşından kırk yaşına kadar, askerliğe uygun görülen kişiler için ayrıca "mim" işareti konuldu. (Aydın, 1990: 81-83-86-87)

Askeri ve vergi nüfusunun belirlenmesi amacının bir sonucu olarak Müslüman nüfus genel olarak matluba muvafık (isteğe uygun) ve matluba gayri muvafık (isteğe uygun değil) şeklinde iki kısımda gösterildi. Ayrıca isteğe uygun olmayan kısımdaki kişiler için yaşlı, küçük, sakat gibi tanımlamalar da yapıldı. Bazı bölgelerde Müslümanlar yaş sınıflandırmasına tabi tutularak bir yaşından on altı yaşına kadar olanlar, on altı yaşından kırk yaşına kadar olanlar ve kırk yaş üzerinde olanlar şeklinde üç kategoriye ayrıldı. Gayrimüslimler (reaya) de cizyeye müstahak olan ve cizyeye müstahak olmayan şeklinde iki kısma tasnif edilerek sayıma tabi tutuldular. Cizye mükellefleri ödeyecekleri cizye oranına göre "âla, evsat, edna" ifadeleriyle belirlenirken, mükellef olmayan kişiler için de "ihtiyar, amelmande" tabirleri kullanıldı (Karal, 1943: 12).

1831 nüfus sayımı tamamlandıktan sonra, yukarıda açıklandığı üzere nüfus yoklamaları şeklinde devam ettirildi. Ayrıca ülkede genel ve bölgesel nüfus sayımları da yapıldı. 1844'te, orduya düzen vermek ve askere alma usulünü değiştirmek amacıyla yeni bir nüfus sayımı yapıldı. Ancak halkın, çıkan şayialar üzerine nüfusu gizlemeye kalkışmaları nedeniyle bu sayımlardan sağlıklı neticeler alınmadı (Maden, 2012: 100).

Osmanlı'da yapılan nüfus sayımları içerisinde en kapsamlı olanı 1866-1873 arasında başlayıp tamamlanan sayımdır. Ancak, Tuna Vilayeti'nde yapılan bu sayımda da daha önceki gibi kadınlar sayılmamıştır. Sayım memurları bu sayımda, her bir hanedeki kişi sayısını, bunların yaşlarını, medeni durumlarını, mal varlıklarını ve kiralarnı, mesleklerini ve toplam gelirlerini içeren çok sayıda defter tanzim ettiler. Bu sayımda Osmanlı teb'asından olan herkese bir tezkere-i Osmaniyye adıyla nüfus cüzdanı verilmesi de düşünülmekteydi (Karpaz, 2010: 79-80).

Nüfus sayımlarına yönelik çalışmalar bundan sonra da devam etti. Nüfus işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacı ile 1874 yılında Tahrir-i Nüfus Umum Müdürlüğü kuruldu (Behar, 2000: 70). Ayrıca Şura-yı Devlet tarafından ülkede yeni bir sayımın yapılması ve yeni bir kayıt düzeninin oluşturulması için talimat yayımlandı (Karpaz, 2010: 93). Ancak talimat metninin 1881 yılında padişah tarafından yürürlüğe konulmasından sonra yeni nüfus sayımları için çalışmalara başlandı (Maden, 2012:100). Normal bir süre içerisinde bitirilemeyen bu sayımlar 1880'li yıllar boyunca devam etti (Karpaz, 2010: 104-105). Sayımla ilgili ilk sonuçlar da ancak 1893'te toplanabildi. Bu sayımları daha öncekilerden farklı kılan önemli bir özellik de erkekler ile birlikte kadın, çocuk ve yaşlıların da sayımlara tabi tutulmasıydı (Maden, 2012:110).

Osmanlı Devleti'nde 1905-1906 tarihinde tekrar nüfus sayımı yapıldı. Bu sayımların yapılmasının temel sebepleri, teknik ve siyasi nitelik taşımaktaydı. Bu sebeplerden birisi bazı bölgelerde nüfusun eksik sayılması diğeri de gayrimüslim cemaatlerin kendi nüfuslarını çok göstermeye çalışmaları ve dini cemaat liderlerinin nüfus istatistikleri hususunda birbirleriyle çekişmeleri idi (Karpaz, 2010:110-111). Osmanlı Devleti'nde 1905 yılında yapılan sayım ise son nüfus sayımı olmuştur. Bu sayım günümüz nüfus kütüklerinin de temel dayanağı olmuştur (Çimen, 2012:183-2016).

1.1 Karahisar-ı Sahib Sancağı, Han- Barçın, Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlere Ait 1721 Numaralı Nüfus Defteri

Makalemizin esasını teşkil eden Karahisar-ı Sahib Sancağı, Han-Barçın, Sandıklı kazalarındaki aşiretlere ait Nüfus Defteri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, NFS. d. fon kodunda 1721 gömlek numarası ile kayıtlıdır. Defter, 25x74 ebadında, ebrusuz kapaklı ve ciltlidir. Sayfa no esasına göre numaralandırılmış olan defter, toplam 276 sayfadan oluşup bazı sayfaları (36-38,71-72,108-119,140-141,219-222,235-242,260-262,275-276) boştur. Defterle ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi görevlilerince açıklama kısmına şu ibare yazılmıştır. "263-264. sayfaları içeren varağın üst tarafı koparılmış olup, koparılmış olan bu kısım defter içinde bulunamamıştır. Çok sorunlu olduğu tespit edilen defterdeki orjinal sayfa numaraları tarama öncesinde değiştirilmiş olup muteber olan numaralar, sol sayfalarda doğru seyreden numaralardır." Defterin orijinalinde kayıt tarihi ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. Ancak Başbakanlık Osmanlı Arşivi görevlilerince defterin iki sayfasında H.1256 tarihi yazılmıştır (Bkz. BOA. NFS. d. 1721, s. 17, 267.). Ayrıca içindeki bilgilerden yola çıkarak defterin yazım tarihinin H.1256/M.1840-1841 olduğu teyid edilebilmektedir. Diğer bazı nüfus defterlerinde olduğu gibi defteri tanzim eden kâtip ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmadığından defterin kim tarafından kaleme alındığı tespit edilememektedir. Defter içerisindeki yazı karakterlerinin değişmesinden ve kişilere ait verilen fiziksel özelliklerde standart olmamasından da anlaşılacağı üzere defterin birden fazla katip tarafından kaleme alındığı kuvvetle muhtemeldir.

1721 nolu Karahisar-ı Sahib Sancağı, Han-Barçın, Sandıklı kazalarındaki aşiretlere ait Nüfus Defteri'nde, 11 farklı aşirete mensup Müslüman erkek nüfus, H.1256 yılı itibariyle sayıma tabi tutulmuştur. Bu anlamda hane esaslı bir sayım yapılmış olup burada yaşayan şahıslar; isimleri, baba adları, lakapları ve varsa aile isimleri ile birlikte tek tek kaydedilmiştir. Birden fazla şahsın bulunduğu hanelerde öncelikle hane reisinin bilgileri verildikten sonra, diğer aile fertlerine geçilmiştir. Bunların akrabalık ilgisi (oğlu, diğer oğlu, hafidi, karındaşı, emmizâdesi, halasının oğlu vs.) belirtilerek sonra fiziki özellikleri, adları ve yaşları verilmiştir. Ekseri diğer nüfus defterlerinde kişilerin sadece boy, sakal, bıyık özellikleri verilirken bu defterde bu özelliklere ilaveten alın, göz, kaş, burun, saç, yüz gibi özellikleri de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Özürlü kişilerin özürlü durumları da belirtilmiştir. Kişilerin özürlü durumları a'mâ, yekçeşm (bir gözü kör), a'râc (topal), topal, çolak, meflûc, alil, ahraz, dilsiz, mecrûh, meczûb, mecnûn gibi sıfatlarla tahrir edilmiştir.

Diğer nüfus defterlerinde olduğu gibi bu defterde de şahısların yaşı yıl olarak belirtilmiş olmakla birlikte ayrıca 1 yaşın altında olanların yaşları da ay olarak verilmiştir. Yaşlar verilirken her bir kaydın altına 1 yaşın üzerinde ise "sin", 1 yaşın altında ise "mah" ibaresi düşülerek yazılmıştır. Bununla beraber "şabb-ı emred", "şabb" ,"emred" gibi yaşa delâlet eden ifadeler de kullanılmıştır. Defterde kaydedilen her bir şahıs tek tek numaralandırılmış olup bu sistem her bir hanede yeniden başlatılmamıştır. Yeni hanedeki kişiye sıradaki numaradan devam edilmiştir. Ancak hane yeni sayıyla başlamıştır. Yeni bir aşirete geçildiğinde ise, yazım 1. hane ve 1. şahıstan tekrar başlatılmıştır. Yine vücut azaları eksiksiz olanlara "tâmü'l-a'zâ" (azaları tam) ifadesi kullanılmıştır.

İçerisinde Allah lafzı bulunan Abdullah, Feyzullah, Emrullah gibi isimlerin kısaltılarak yazılması dikkat çekicidir. Bu, "lafzatullah"a gösterilen bir saygı ifadesi olarak yorumlanabilir (Güneş, 2015).

Defterde bazı yanlış ve eksiklikler mevcuttur. Bazı aşiretlerin hane sayısı ve kişi sayısı yanlış ve eksik yazılmış olup orijinal hali ve doğru hali transkripsiyon yapılırken parantez içerisinde gösterilmiştir. Hal böyle olunca defterin sonunda verilen aşiretlerin toplam hane ve kişi sayısı da yanlış hesaplanmıştır.

2. 1721 Numaralı Nüfus Defterinin Değerlendirilmesi

2.1. Aşiretlerin Nüfusu

1721 numaralı müslim nüfus defterine göre, Hüdavendigâr eyaletine bağlı, Karahisar-ı Sahib sancağının, Han-Barçın, Sandıklı kazalarında, büyüklü küçüklü 11 farklı aşiret bulunmaktadır. Deftere göre bu aşiretlerde 1840 yılı itibariyle 2210 hanede toplam 6697 Müslüman erkek nüfus ikamet etmektedir. Defterde kadın nüfus belirtilmemiştir. Kadın nüfusun erkek nüfusuna yakın rakamlar olduğu düşünüldüğünde 1840 yılında Han-Barçın, Sandıklı kazalarında toplam aşiret nüfusunun 13394 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Karahisar-ı Sahib Sancağına bağlı Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerin hane ve nüfus bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerin Nüfus Dağılımı

S.No	Aşiret Adı	Mahalle /Köy	Hane Sayısı	Nüfus	Oran %
1	Muslucalı	Karye-i Dağılgan Tâbi' Aşiret-i Musluca	26	75	1%
		Karye-i Suvermez Tâbi' Musluca Aşireti	54	141	2%
		Karye-i Ağılıcak Tâbi ' Aşiret-i Muslucalı	19	61	1%
		Karye-i Eğrice Mahalle-i Demircili Tâbi' Aşiret-i Muslucalı	15	40	1%
		Karye-i Elhân Mahalle-i Evşili Tâbi' Aşiret-i Muslucalı	58	168	3%
		Karye-i Çarkın Mahalle-i Kaçarlı Tâbi' Aşiret-i Musluca	73	203	3%
		Damlarcılı Tâbi' ' Aşiret-i Musluca Liva-yı Karahisar Karye-i Nam-ı Diğer Horan/ Karye-i Sayuk(soğuk)Kuyu Tabi Muslucalı	13	43	1%
		Tudunlar Tâbi' Aşiret-i Musluca	6	23	0%
		Karye-i Çarkın Mahalle-i İncili Tâbi' Aşiret-i Muslucalı	22	73	1%
		Karye-i Çarkın Mahalle-i Çilli Tâbi' Aşiret-i Muslucalı	51	146	2%
		Aşiret-i Mezbur Kurbünde Veysel Çiftliği Muslucalı Tâbi' Karahisar-ı Sahib	1	5	0%
		Aşiret-i mezbur Perakendesı	1	7	0%
		Aşiret-i Mezburda Diğer Çiftlik Veyselolu Karahisar-ı Sahib	10	37	1%
		Aşiret-i Mezbûr Perkanedesi Tâbi'' Muslucalı	17	55	1%
		Toplam			366
2	Karabağ	Aşiret-i Karabağ Tâbi' Karahisar-ı Sahib Mahalle-i Kızılkulaklı Tâbi' Aşiret-i Karabağı	238	807	12%
		Mahalle-i Cimekli Tâbi' Aşiret-i Karabağ	60	165	2%
		Karye-i Aligân Tâbi' Karabağ Mahalle-i Darıcı	126	391	6%
		Karye-i Darlık Bademli Tâbi' Aşiret-i Karabağı Der Livâ-i Karahisâr-ı Sâhib	91	327	5%
		Karye-i Davılkı Tâbi' Aşiret-i Karabağı Der Liva-i Karahisar-ı Sahib Mahalle-i Tumurlu	90	287	4%
		Mahelli-i Alasakallı Tâbi' Davulga Karabağ/	76	329	5%
		Mahalle-i Zinili Tâbi'-i Davulga-i Karabağ	23		
		Balâda Mastur Karye-i Mezbur Derununda Mütemekkin Kıptiyân Tâifesi	3	8	0%
		Karye-i Alikân Der Mahalle-i Zed	81	234	3%
		Toplam			788
3	Bozuluz	Bozuluz Mukatası Gölkarabağı Karyesinden Zer Mahallesinin Nüfusu Defteri Beyanı	30	102	2%
Toplam			30	102	2%
4	Danişmendlü	Karye-i Kircavirilân Der Mahalle-i Yörük Osmanolu Tâbi'-i Aşiret- Danişmedlü	48	141	2%
		Mahalle-i Yörük Osmanolu Tâbi'-i Aşiret-i Danişmendlü	9	28	0%
		Aşiret-i Mezburda Olan Perakendesı	2	12	0%
		Toplam			59
5	Murceli	Haremeyn-i Muteremeyn Merbut Aşiret-i Murceli Tâbi' Karahisar-ı Sahib	163	528	8%
		Perakende-i Aşiret-i Murceli Haremeyn'e Merbût İdüğü	23	84	1%
		Karye-i Demircili Tâbi' Aşiret-i Murceli Haremeyn'e Merbût	17	40	1%
		Toplam			203

Tablo 2: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerin Nüfus Dağılımı (devamı)

6	Boynuyuğunlu	Karye-i Beğ Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût	118	355	5%
		Karye-i Felecek Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût	38	117	2%
		Karye-i Gedikevi Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût	208	492	7%
		Karye-i Kulaklı Tâbi'-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût	34	73	1%
		Toplam	398	1037	15%
7	Pörnek	Haremeyn'e Merbut Aşiret-i Pörnek Tâbi' Karahisar-ı Sahib	63	184	3%
		Aşiret-i Mezbure Derununda Olan Perakendesi	3	8	0%
		Aşiret-i Pörnek Karye-i Ferikli Tâbi' Liva-yı Karahisar-ı Sahib	21	52	1%
		Karye-i Mezburede Olan Perakendelerin Defteridir	25	83	1%
		Toplam	112	327	5%
8	Hamzahacılarlı	Esbkeşan Merbut Aşiret-i Hamzahacılarlı Tâbi' Karahisar-ı Sahib	77	224	3%
		Diğer Karyelerden Nakille Hamza Hacılar Olan Perakendelerin Defteridir	5	15	0%
		Toplam	82	239	4%
9	Sofulu	Karye-i Davulga Sofulu Tâbi' Mahalle	58	185	3%
		Toplam	58	185	3%
10	Kineşoğlu	Han Civarında Kain Kineşoğlu Aşireti Perakendeleri Kaza-i Han-Barçın	33	89	1%
		Toplam	33	89	1%
11	Karakeçili	Aşiret-i Karakeçili Tâbi' Sandıklı Der-Liva-i Karahisar-ı Sahib	40	145	2%
		Kaza-i Sandıklı Liva-i Karahisar-ı Sahib Aşiret-i Mezburun Perakendesi Mahalle-i Çiloğlu	27	74	1%
		Aşiret-i Mezburda Çömüoğlu Mahallesi	14	41	1%
		Toplam	81	260	4%
Genel toplam			2210	6697	

Tablo 1 incelendiğinde Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerin içinde nüfusu en fazla olan aşiret %41'lik oranla Karabağ Aşiretidir. Bu aşireti %16'lık nüfus oranı ile Muslucalı, bu aşireti de %15 oranla Boynuyuğunlu Aşireti takip etmektedir.

Nüfusu en az olan aşiret ise %1'lik oranla Kineşoğlu Aşireti olup bu aşirette sadece 33 hane ve 89 erkek Müslim nüfus bulunmaktadır. Bu aşireti ise %2'lik oranla Bozulmuş Aşireti ve %3'lük oranla Danışmendli ve Sofulu Aşireti takip etmektedir.

2.2. Aşiretlerde Kullanılan İsimler ve Lakaplar

2.2.1. Şahıs İsimleri

Bir yerleşim yerinde kullanılan şahıs isimleri incelenerek, o yerin sosyo-kültürel durumu hakkında kısmen de olsa bilgi edinmek mümkündür. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nde tahrir defterleri, temettuat defterleri ve nüfus defterleri önemli kaynaklardır. Bir bölgede kullanılan şahıs isimlerinin çeşitliliği o yerin aynı zamanda kültürel zenginliğinin de bir göstergesidir. Türkler İslam'ı kabullerinden önce Türkçe isimler kullanırken, Müslümanlığı kabul ettikten sonra zamanla eski Türkçe isimler yerine Arapça isimler tercih etmeye başlamışlardır. Ancak 15. yy. tahrir defterlerinde hâlâ Türkçe isimlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. 16.Yy.'den itibaren ise, Türkçe adlar pek fazla kullanılmaz. 19.Yy.'da da durum aynıdır (Kütükoğlu,2010, s.79). Bu çerçevede 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerde kullanılan isimler ve bunların sayıları Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan İsimler

S. No	İsim	Nüfus	Oran	S. No	İsim	Nüfus	Oran
1	Mehmet	843	12,59%	44	Salih	11	0,16%
2	Ali	586	8,75%	45	Abdil	9	0,13%
3	Mustafa	486	7,26%	46	Nasuh	8	0,12%

Tablo 4: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan İsimler (devamı)

4	Ahmet	440	6,57%	47	Alişan	7	0,10%
5	Hüseyin	366	5,47%	48	Eyüb	7	0,10%
6	İbrahim	351	5,24%	49	Bektaş/Bekdeş	8	0,16%
7	Hasan	319	4,76%	50	İdris	6	0,09%
8	Osman	318	4,75%	51	Ali Osman	5	0,07%
9	Musa	316	4,72%	52	Abidin	4	0,06%
10	Halil	293	4,38%	53	Ahmet Hasan	4	0,06%
11	İsmail	291	4,35%	54	Cuma	4	0,06%
12	Ömer	270	4,03%	55	Derviş	4	0,06%
13	Süleyman	257	3,84%	56	Mehmet Emin	4	0,06%
14	Veli	233	3,48%	57	Muhsin	4	0,06%
15	Bekir	152	2,27%	58	Fettah	4	0,06%
16	Yusuf	128	1,91%	59	Gafir	4	0,06%
17	İsa	117	1,75%	60	Kalender	4	0,06%
18	Abdullah	90	1,34%	61	Receb	4	0,06%
19	Battal	78	1,16%	62	Abdi	3	0,04%
20	Abdurrahman	51	0,76%	63	Aliyar	3	0,04%
21	Habib	47	0,70%	64	Bayram Ali	3	0,04%
22	Hamza	35	0,52%	65	Çakır	3	0,04%
23	Cafer	32	0,48%	66	Mail	3	0,04%
24	Yakup	30	0,45%	67	Murat	3	0,04%
25	Memiş	28	0,42%	68	Muslu	3	0,04%
26	Kadir	28	0,42%	69	Hamit	3	0,04%
27	Mehmet Ali	21	0,31%	70	Hasan Ali	3	0,04%
28	Abdülkadir	20	0,30%	71	İlyas	3	0,04%
29	Himmet	19	0,28%	72	Kanber	3	0,04%
30	Satılmış	18	0,27%	73	Ömer Osman	3	0,04%
31	Ebubekir	16	0,24%	74	Abdülkadir	2	0,03%
32	İbiş	15	0,22%	75	Abdurrahim	2	0,03%
33	Emin	14	0,21%	76	Abdülhatif	2	0,03%
34	Durmuş	13	0,19%	77	Abdülrezzak	2	0,03%
35	Yunus	13	0,19%	78	Abdüselam	2	0,03%
36	Nebi	12	0,18%	79	Ali Hasan	2	0,03%
37	Murtaza	11	0,16%	80	Vedat	2	0,03%
39	Davud	2	0,03%	81	İshak	2	0,03%
40	Dede	2	0,03%	82	Kerim	2	0,03%
41	Mahmut	2	0,03%	8	Sabri	2	0,03%
42	Memik	2	0,03%	84	Vahab	2	0,03%
43	Numan	2	0,03%	85	Alican	2	0,03%
86	Gülşen	2	0,03%	89	Bilal	2	0,03%
87	Hanefi	2	0,03%	90	Celil	2	0,03%
88	Hayta	2	0,03%				

Tablo 5: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde En Az Kullanılan İsimler

S.No	İsim	Nüfus	Oran	S. No	İsim	Nüfus	Oran
1	Abbas	1	0,01%	42	Güllü	1	0,01%
2	Abdi Yakup	1	0,01%	43	Habil	1	0,01%
3	Abdülhamit	1	0,01%	44	Hâcegân	1	0,01%
4	Abdülhalim	1	0,01%	45	Halil Ahmet	1	0,01%
5	Adil	1	0,01%	46	Halil Hasan	1	0,01%
6	Alaaddin	1	0,01%	47	Halil İbrahim	1	0,01%
7	Ali Akdi	1	0,01%	48	Halil Mustafa	1	0,01%
8	Api	1	0,01%	49	Hamit Süleyman	1	0,01%
9	Arab	1	0,01%	50	Hasan Hüseyin	1	0,01%
10	Arif	1	0,01%	51	Hasan Mustafa	1	0,01%
11	Ayhan	1	0,01%	52	Hazfan	1	0,01%
1	Ayvaz	1	0,01%	53	Hüdâ	1	0,01%
2	Aziz	1	0,01%	54	Hüseyin İsmail	1	0,01%
13	Bahadır	1	0,01%	55	İbili	1	0,01%
14	Bayezid	1	0,01%	56	Kadı	1	0,01%
15	Beşir	1	0,01%	57	Kanber Koca	1	0,01%
16	Cebrail Mehmet	1	0,01%	58	Kasım	1	0,01%
17	Cemil	1	0,01%	59	Kenan	1	0,01%
18	Cura	1	0,01%	60	Koca	1	0,01%
19	Ebu	1	0,01%	61	Kocaoğlan	1	0,01%
20	Feyzullah	1	0,01%	62	Latif	1	0,01%
21	Görilli	1	0,01%	63	Maksud	1	0,01%
22	Mamlı	1	0,01%	64	Koçoğlan	1	0,01%
23	Manidar	1	0,01%	65	Palaz	1	0,01%
24	Mehmet Hamza	1	0,01%	66	Polat	1	0,01%
25	Mehmet İzzet	1	0,01%	67	Rasim	1	0,01%
26	Memi	1	0,01%	68	Raşit	1	0,01%
27	Mestan	1	0,01%	69	Reşid	1	0,01%
28	Mevlüd	1	0,01%	70	Saadettin	1	0,01%
29	Muratşah	1	0,01%	71	Sabit	1	0,01%
30	Muttalip	1	0,01%	72	Sele	1	0,01%
31	Mülhem	1	0,01%	73	Selim	1	0,01%
32	Mürsel	1	0,01%	74	Seyfullah	1	0,01%
33	Müstecab	1	0,01%	75	Süleyman İsa	1	0,01%
34	Nuh	1	0,01%	76	Tekin	1	0,01%
35	Osman Ali	1	0,01%	77	Veli Hüseyin	1	0,01%

Tablo 6: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde En Az Kullanılan İsimler (devamı)

36	Efe	1	0,01%	78	Veli Mehmet	1	0,01%
37	Emir	1	0,01%	79	Veli Musa	1	0,01%
38	Emrullah	1	0,01%	80	Yahya	1	0,01%
39	Eser	1	0,01%	81	Yakub	1	0,01%
40	Fakı	1	0,01%	82	Ziya	1	0,01%
41	Ferit	1	0,01%				

Tablo 2 incelendiğinde Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerde toplam 172 farklı isim kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar içinde en fazla kullanılan isim %12,59'luk oranla Mehmet ismidir. Mehmet ismini %8,7 ile Ali, %7,26 ile Mustafa isimleri takip etmektedir. Tabloyu incelediğimizde en çok kullanılan isimlerin Hz. Peygamber ve ailesine ait isimlerle, sahabe isimleri ve ayrıca Süleyman, Musa, İsa, İbrahim, gibi peygamber isimleri de çokça kullanılan isimler arasındadır. Buradan hareketle halkın isim koyarken dini anlayışlarını daha ön planda tuttuklarını söyleyebiliriz. Günümüzde de Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre bu anlayış hala devam etmektedir. Kullanılan isimler içerisinde Türkçe isimlerin çok nadir olduğu, bununla beraber Arapça isimlerin çok daha yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Defter içerisinde günümüzde bayan ismi olarak kullanılan Gülşen, Güllü isimlerinin erkek ismi olarak kullanılması dikkati çekmektedir.

İsimler arasında nadir olarak "Ahmet Hasan", "Mehmet Emin", "Halil İbrahim" vb. gibi çift isimler de mevcuttur.

Osmanlı toplumunda genellikle dede isminin toruna verilmesi âdetinin yaygın olduğu malumdur. Nüfus defterlerine müstenit bazı çalışmalarla bu durum teyit edilmektedir (Kargı,2016,s.19). Ancak incelediğimiz defterde, dede isimleri belirtilmediğinden defterde zikredilen aşiretler içerisinde böyle bir âdetin ne oranda olduğunu tespit etmek mümkün olamamaktadır. Defterden yaptığımız tespitlere göre incelediğimiz aşiretler içerisinde baba adının kullanıldığı da görülmektedir.

2.2.2. Aile İsimleri

Osmanlı Devleti'nde soyadı uygulaması olmadığından kişilerin tanınması ve ayırt edilebilmesi için lakap ve aile isimleri kullanılmaktaydı. Nüfus defterlerinde hane hane kaydedilen şahıslar genellikle aile isimleri ile ve bu isimler ekseriyetle aile büyüklerinin isimlerinden ve fiziki özelliklerinden meydana gelmekteydi. Bu meyanda, defterden tespit edebildiğimiz kadarıyla her bir aşirette yer alan aile-sülale isimleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 7: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Aile / Sülale İsimleri

Karye-i Dağılgan Tâbi' Aşiret-i Musluca
İmamoğlu
Emiranoğlu
Kethüdaoğlu
Karye-i Suvermez Tâbi' Musluca Aşireti
Çavuşoğlu
Kethüdaoğlu
Devecioğlu
Karanfiloğlu
Araboğlu
Kömürcüoğlu
Karye-i Ağılıcık Tâbi' Aşiret-i Muslucalı
Fındıkoğlu
Karacadağlı
Karye-i Eğrice Mahalle-i Demircili Tâbi' Aşiret-i Muslucalı
Kehiroğlu
Kızıloğlu
Kızılzâde

Tablo 8: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Aile / Sülale İsimleri (devamı)

Karye-i Elhân Mahalle-i Evsili Tâbi' Aşiret-i Musluca		
Kethüdaoğlu		Günoğlu
Çillioğlu		Türkoğlu
Tekbıroğlu		Tekiroğlu
Çekiçoğlu		Gökçeoğlu
İmamoğlu		
Karye-i Çarkın Mahalle-i Kaçarlı Tâbi' Aşiret-i Musluca		
Garklıoğlu	Bıçakoğlu	Çalıkoğlu
Malakoğlu	Lökoğlu	Çiloğlu
Dukacıoğlu	Kalenderoğlu	Oruçoğlu
Güloğlu	Tahmisioğlu	Oruçzâde
Mezidoğlu	Mercanzâde	Araboğlu
		Çakaloğlu
Damlarcılı Tâbi' Aşiret-i Mushca Liva-yı Karahisar Karye-i Nam-ı Diğer Horan		
	Çavlıoğlu	
Tudunlar Tâbi' Aşiret-i Musluca		
	Emirzâdeoğlu	
Karye-i Çarkın Mahalle-i İncili Tâbi' Aşiret-i Musluca		
	Emiroğlu	
	Gayretlioğlu	
	Azizoğlu	
Karye-i Çarkın Mahalle-i Çilli Tâbi' Aşiret-i Musluca		
	Kurtoğlu	
	Araboğlu	
	Fellahoğlu	
	Hanımoğlu	
	Öğüdsüzoğlu	
	Emeksizozğlu	
Aşiret-i Karabağ Tâbi' Karahisar-ı Sahib Mahalle-i Kızılkulaklı Tâbi' Aşiret-i Karabağı		
Kamalanoğlu	Acemoğlu	İmamoğlu
Taneoğlu	Naziroğlu	Anasızozğlu
Seyfioğlu	Kadıoğlu	Sanalioğlu
Sarioğlu	Zabitoğlu	Alaycanoğlu
Çanakoğlu	Karaçokoğlu	Durduoğlu
Taylakoğlu	Maşukoğlu	Kürkçüoğlu
Cincioğlu	Kudaloğlu	Çenberlioğlu
Karacaoğlu	Küpçüoğlu	Bilyanoğlu
Şamoğlu	Topaloğlu	Emeksizozğlu
Güllüoğlu	Deliceoğlu	Cevizcioğlu
Temircioğlu	Cantıoğlu	Alemdaroğlu
Ayanoğlu	Koğcuoğlu	Donbaycıoğlu
İtmekçioğlu	Canbazozğlu	Çöhmeroğlu
Demircioğlu	Güloğlu	Gökçeoğlu
Çallıoğlu	Kıbrısoğlu	Hudoğlu
Cevizcioğlu	Kürklüoğlu	Cabiroğlu
Karagünlüklüoğlu	Ölemezoğlu	Börüoğlu
Kulunçoğlu	Gülüzozğlu	Balabanoğlu
Köşleoğlu	Kömbecioğlu	Debbaçoğlu
Dosaoğlu	Hudioğlu	
Alagözoğlu	Gülcüoğlu	
Kiziroğlu	Balcıoğlu	
Güllüoğlu	Beğozğlu	
Karaoğlu	Araboğlu	
Kırcaoğlu	Felekoğlu	

Tablo 9: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarında Aşiretlerde Kullanılan Aile / Sülale İsimleri (devamı)

Mahalle-i Cimekli Tâbi' Aşiret-i Karabağ		
Keleşoğlu		Huzumoğlu
Yetimoğlu		Benavinoğlu
Güllüoğlu		Corcioğlu
İmamoğlu		Kapsızoğlu
Yalancıoğlu		Buhurcuoğlu
Bozuluz Mukatası Gölkarabağı Karyesinden Zer Mahallesinin Nüfusu Defteri Beyanı		
	Ceranoğlu	
	Emeksizozu	
	Hekimoğlu	
Karye-i Aligân Tâbi' Karabağ Mahalle-i Darıcı		
Mizanoğlu	Böcekoğlu	Çolakoğlu
Keşoğlu	Süllüoğlu	Karaoğlu
Tatoğlu	İmamoğlu	Akçaoğlu
Cihanlıoğlu	Karalifoğlu	Bataroğlu
Kibirlioğlu	Çıyanoğlu	Karalifoğlu
Cennetoğlu	Avtıoğlu	Tıgaloğlu
Kayalıoğlu	Meneoğlu	Seferioğlu
Fındıkoğlu	Kepelekoğlu	Kıyalıoğlu
Mazanoğlu	Bekaroğlu	Kethüdaoğlu
Yörükoğlu	Zadıroğlu	Dölengeçoğlu
Kenkırılıoğlu	Güleşoğlu	Emeksizozu
Yörükoğlu	Kölemenozu	Öküzcüoğlu
Tataroğlu	Mirzaozu	Çiloğlu
Zaveroğlu	Nuhoğlu	Bursalıoğlu
Tokuroğlu	Akoğlu	
Balâda Mastur Karye-i Mezbur Derununda Mütemekkin Kıptiyân Tâifesi		
	Eseroğlu	
Karye-i Aligân Der Mahalle-i Zed		
Kapucioğlu	Türkoğlu	Fercoğlu
Ekizoğlu	Asdaroğlu	Bıçaksızozu
Piroğlu	Midilliçoğlu	Ferikoğlu
Kölemenozu	Çökerenoğlu	Cudayoğlu
Karacaoğlu	Nuhoğlu	Erikçioğlu
Kamberoğlu	Gödeoğlu	Boylıçoğlu
Aydınlıoğlu	Umuroğlu	Pörnekoğlu
Mıneloğlu	Güdükoğlu	Kamburoğlu
Deviloğlu	Bedayoğlu	Bacaksızozu
Güdükoğlu	Arkçioğlu	Döbüloğlu
Güllüoğlu	Toplakoğlu	Asdaroğlu
Karye-i Kırcavirilân Der Mahalle-i Yörükosmanoğlu Tâbi' Aşiret-i Danişmedlü		
Yunbalozu	Kapsızozu	Veliceoğlu
Göncüoğlu	Çallıoğlu	İmamoğlu
Çakıroğlu	Çiloğlu	Kellecioğlu
Bostanoğlu	Kepiroğlu	Deliceoğlu
Dervişoğlu	Abidinoğlu	Tellioğlu
Seklemozu		
Mahalle-i Yörükosmanoğlu Tâbi' Aşiret-i Danişmendlü		
	Yörükoğlu	
	Gömülüoğlu	
	Sakallıoğlu	
	Gücanoğlu	
Aşiret-i Mezburda Olan Perakendesi		
	Kışoğlu	
	Kılcalıoğlu	

Tablo 10: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Aile / Sülale İsimleri (devamı)

Karye-i Darlık Bademli Tâbi' Aşiret-i Karabağ Der Livâ-i Karahisâr-ı Sâhib		
Boduroğlu	Kulakoğlu	Malumoğlu
Çiçeklioğlu	Aykışoğlu	Namoğlu
Muradşahoğlu	Curaoğlu	Gülşanoğlu
Elçioğlu	Topaloğlu	Tebekoğlu
Çillioğlu	Gülistanoğlu	Kulakoğlu
Oruçoğlu	Ebeloğlu	Kırcaoğlu
Habiboğlu	Mirasoğlu	Ordaoğlu
Yetimoğlu	Kavlakoğlu	Dardanoğlu
Emeksizoglu	Müşiroğlu	Fakihoğlu
Öksüzoglu	Kömürcüoğlu	Araboğlu
Karaoğlanoğlu	Ayvalıoğlu	Çiçeklioğlu
Topaloğlu	Köseoğlu	İbiloğlu
Kenanoğlu		
Karye-i Davlık Tâbi' Aşiret-i Karabağ Der Liva-i Karahisar-ı Sahib Mahalle-i Tumurlu		
Badaloğlu	Kazburanoğlu	Kuloğlu
Çalıkoglu	Talibanoğlu	Mertaşoğlu
Kacaloğlu	Timurcuoğlu	Turaloğlu
Teklioglu	Kalenderoğlu	Karaayşeoğlu
Avşaroglu	İğdecioğlu	Çolakoğlu
Kuloğlu	Boyalıoğlu	Çatikoğlu
Akçaoğlu	Boduroğlu	Soğandimezoğlu
Güllüoğlu	Tekelioğlu	Akıncıoğlu
Köseoğlu	Yörükoğlu	Eğrioğlu
Gümüşoğlu	Akbıyıkoglu	Tombuloğlu
Karagözoğlu	Köseoğlu	Zarrafoğlu
Kırcaoğlu	Kalenderoğlu	Tahmisoğlu
Karye-i Davulga Sofulu Tâbi' Mahalle		
Çolakoğlu	İmamoğlu	
Mahlıoğlu	İncekoğlu	
Ceranoğlu	Araboğlu	
Çırakoğlu	Gülüzoglu	
Çınaroglu	Aşıoğlu	
Emiroğlu	Çiğlioğlu	
Mahelli-i Alasakallı Tâbi' Davulga Karabağ		
Cankaoğlu	Elhanoğlu	Çukranoğlu
Yağcıoğlu	Bağranoğlu	Pepeoğlu
Emiroğlu	Boduroğlu	Çökeranoğlu
Kiziroğlu	Gülizaroğlu	Taşoğlu
Köseoğlu	İdiklioğlu	Çakaloğlu
Güdükoğlu	Çerkezoğlu	Emeksizoglu
Tüfenkçioğlu	Çakıroğlu	Bağdatoğlu
Boynuyuğunlu		
Mahalle-i Zinili Tâbi' Davulga-i Karabağ		
Arzmanoğlu	Çilmekoğlu	Çallıoğlu
Cimekoğlu	Çopuroğlu	Kiloğlu
Çiloğlu	Çapuroğlu	Hutoğlu
Kapakoğlu	Kımalıoğlu	
Haremeyn-i Muhteremeyn Merbut Aşiret-i Murceli Tâbi' Karahisar-ı Sahib		
Buldukoğlu	İnceoğlu	Sakallıoğlu
Çobanoğlu	Katipoğlu	Beledoğlu
Belezâde	Hodaloğlu	Okçuoğlu
Karakucakoğlu	Bağrıkaraoğlu	Sağıroğlu
Çaturoğlu	Yumakoğlu	Sağıroğlu
Kıroğlu	Uzunoglu	Güdükoğlu
Karaoğlanoğlu	Güloğlu	

Tablo 11: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Aile / Sülale İsimleri (devamı)

Perakende-i Aşiret-i Murcalı Haremeyn'e Merbût İdüği		
İnekçioğlu	Feyzizâde	Ekizoğlu
Doğanoğlu	Güllüoğlu	Kulaoğlu
Türkmenoğlu		
Karye-i Demircili Tâbi' Aşiret-i Mürçeli Haremeyn'e Merbût		
Sarızâde		
Karye-i Beğ Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût		
Köroğlu	Evliceoğlu	Hatipoğlu
Yarımoğlu	Küçücükoğlu	Topaloğlu
Olcaoğlu	Burunsuzoğlu	Fellahoğlu
Kasaboğlu	Pozathoğlu	Ördekoğlu
Cennetoğlu	Curaoğlu	Çenteoğlu
Yabanoğlu	Tataroğlu	Cebesioğlu
Tekerekoğlu	Türkmenoğlu	Akçaoğlu
Karye-i Felecek Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût		
Emiroğlu	Temurcioğlu	Karaoğlanoğlu
Mızmızoğlu	Hatapçioğlu	Satıcıoğlu
İmamoğlu	Kiyancıoğlu	Fatioğlu
Bitlioğlu	Beyazoğlu	
Karye-i Gedikevi Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût		
Beyazoğlu	Kethüdaoğlu	İdenlioğlu
Boduroğlu	Tekeoğlu	Zereloğlu
İmamoğlu	Karaoğlanoğlu	Tüysüzöğlü
Çaybaşoğlu	Seferioğlu	İnceoğlu
İnceoğlu	Orduoğlu	Camuşoğlu
Fakihoğlu	Sipahioğlu	Kırlioğlu
Gökgözoğlu	Taşakçioğlu	Sarioğlu
Ayyaşoğlu	Kolueğrioğlu	Çatakoğlu
Palamutçuoğlu	Sıvacıoğlu	Köpeklioğlu
Zenginoğlu	Sancıoğlu	Çakaloğlu
Çavuşoğlu	Hocaoğlu	Soytarioğlu
Koloğlu	Emeksizöğlü	Esiroğlu
Terekesizöğlü	Kulakoğlu	Tekemanoğlu
Anışoğlu	Pekmezöğlü	Seferioğlu
Yiğitoğlu	Melekoğlu	Fazlıoğlu
Hacıoğlu	Topkaraoğlu	
Karye-i Kulaklı Tâbi' Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût		
Çiloğlu	Kırlioğlu	Zonbaoğlu
Kapaklıoğlu	Dedeoğlu	
Zanbakoğlu	Ayvazoğlu	
Haremeyn'e Merbut Aşiret-i Pörnek Tâbi' Karahisar-ı Sahib		
Kazgüdenoğlu	Kurubaşoğlu	Karacaoğlu
Cacıköğlü	Kırbızoğlu	Burunsuzoğlu
Kesikoğlu	Köseoğlu	Kalenderoğlu
Çillioğlu	Tobuoğlu	Gülücükoğlu
Topoğlu	Topkaraoğlu	Tellecioğlu
Karaoğlanoğlu	Köseoğlu	
Aşiret-i Mezbur Derununda Olan Perakendes		
Avşaroğlu		
Hadıkoğlu		
Aşiret-i Mezbur Kurbünde Veysel Çiftliği Mushcalı Tâbi' Karahisar-ı Sahib		
Aşiret-i Mezbur Perakendes		
Türkoğlu		
Çirakoğlu		

Tablo 12: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Aile / Sülale İsimleri (devamı)

Aşiret-i Mezburda Diğer Çiftlik Veyselöğlü Karahisar-ı Sahib		
Sünceroğlu	Okçuoğlu	Devecioğlu
Civelekoğlu	Ayanoğlu	
Aşireti-i Mezbûr Perkanedesi Tâbi' Muslucalı		
Köylüoğlu	Kurdoğlu	Dumluoğlu
Esbkeşan Merbut Aşiret-i Hamzahacılarlı Tâbi' Karahisar-ı Sahib		
Hatioğlu	Boduroğlu	Demiroğlu
Zazıroğlu	Ayanoğlu	Berelioğlu
Kuruoğlu	Seydioğlu	Hatunoğlu
Binbaşoğlu	Bıyıkoğlu	Keyiflioğlu
Köseoğlu	Hallaçoğlu	Seydioğlu
Araboğlu	Kadioğlu	Kanbaşoğlu
Diğer Karyelerden Nakille Hamza Hacılarda Olan Perakendelerin Defteridir		
Köseoğlu	Fazlıoğlu	
Aşiret-i Pörnek Karye-i Ferikli Tâbi' Liva-yı Karahisar-ı Sahib		
Kethüdaoğlu	Ekizoğlu	
Karye-i Mezburede Olan Perakendelerin Defteridir		
Kölemenöğlu	Tabanlıoğlu	İkizoğlu
Kocaoğlu	Sofioğlu	Türkmenoğlu
Avşaroğlu		
Han Civarında Kain Kineşoğlu Aşireti Perakendeleri Kaza-i Han-Barçın		
Seklemoğlu	Selüroğlu	Çolakoğlu
Dombayoğlu	Conkoroğlu	Tüylüoğlu
Aşiret-i Karakeçili Tâbi' Sandıklı Der-Liva-i Karahisar-ı Sahib		
Zayoğlu	Sarıoğlu	Bektaşoğlu
Dervişişoğlu	Çiloğlanoğlu	Traşoğlu
Kaza-i Sandıklı Liva-i Karahisar-ı Sahib Aşiret-i Mezburun Perakendesi Mahalle-i Çiloğlu		
Kerimoğlu	Çodakoğlu	
Aşiret-i Mezburda Çömüoğlu Mahallesi		
Dervişişoğlu	Delekoğlu	Taflıoğlu
Karacaoğlu		

2.2.3. Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Lâkaplar

Osmanlı Devleti'nde şahısları birbirinden ayırt etmek amacıyla birtakım lakaplar da kullanılmaktaydı. İnceleme dönemimizde Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerde de çok çeşitli lakaplar kullanılmaktaydı. 1721 numaralı nüfus defterinden tespit ettiğimiz bu lakaplar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 13: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Lakaplar

Ablak	Ağa	Ağzieğri	Ama
Asam	Asfer Sarı	Aver	Ayn-ı Vahid
Az	Başı Kel	Becel	Beğ
Beyazlı	Boncuklu	Boynueğri	Cırık
Cin	Çakır	Çalık	Çar
Çetik	Çıldır	Çiğ Sarı	Çil
Çimdik	Çolak	Çopur Sarı	Çuvaldız
Deli	Deveci	Efendi	Eğriboyunlu
Ekiz	Fırıncı	Fıtık	Gök
Gulam	Gül	Hacı	Hafız
Haraş	Hatip	Hayta	Hoşab
İlletli	Kanbur	Kara	Karaca
Karga	Kartı	Kasap	Keçeli
Kel	Kel Başlı	Kel Baş	Kelek
Kemancı	Kes	Kethüda	Kıpti
Kırma	Kısa	Koca	Köle

Tablo 14: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Lakaplar (devamı)

Köprülü	Kör	Köse	Kulaksız
Küçük	Mala	Mamça	Mecnun
Mecruh	Mefluc	Monla	Mele
Merdane	Monla/molla/mele	Muhtar	Pehlivan
Rumi	Sağır	Sakar	Sarı
Savran	Sığır	Sofi	Solak
Şehirli	Şeyme	Şil	Tekin
Temircu	Tepeder	Tiryakici	Topal
Traş	Turgutlu	Türk	Tüysüz
Yama	Yarım	Yaş	Yek-Çeşm
Yetim	Yırtıklı	Yünlü	

3. Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Sosyal Statü Özellikleri

Osmanlı toplumunda, insanların sosyal statü özelliklerini belirten bazı sıfat ve unvanlar kullanılmaktaydı. Bu sıfat ve unvanlar dikkate alınarak özelde şahısların toplum içerisindeki durumu tespit edilebilirken, genelde toplumun sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi olabilmek de mümkündür. Tablo 6'da 1721 numaralı defterden tespit edebildiğimiz kadarıyla 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerde sosyal statü özellikleri ve bunların sayısal verileri belirtilmiştir.

Tablo 15: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarında Kullanılan Sosyal Statü Özellikleri

Aşiret Adı	Mahalle/Köy Adı	Gulam	Hafız	Beğ	Ağa	Sofi	Hacı	Monla	Hatip	Kethüda	Efendi	Talebe	Muhtar	Toplam	Toplam Nüfus	Toplam Nüfusa Oram	
Muslucalı	Karye-i Dağılgan Tâbi' Aşiret-i Musluca														75	0,00	
	Karye-i Suvermez Tâbi' Musluca Aşireti			1			3	1						5	141	3,55	
	Karye-i Ağılıcık Tâbi ' Aşiret-i Muslucalı						1	1						2	61	3,28	
	Karye-i Eğrice Mahalle-i Demircili Tâbi' Aşiret-i Muslucalı							1						1	40	2,50	
	Karye-i Elhân Mahalle-i Evşili Tâbi' Aşiret Muslucalı						1	2	1					4	168	2,38	
	Karye-i Çarkın Mahalle-i Kaçarlı Tâbi aşiret-i musluca						7	1						8	203	3,94	
	Damlarcılı Tâbi ' Aşiret-i Musluca Liva-yı Karahisar																
	Karye-i Nam-ı Diğer Horan/ Karye-i Sayuk(soğuk)kuyu Tabi Muslucalı						2							2	43	4,65	
	Tudunlar Tâbi' Aşiret-i Musluca						1							1	23	4,35	
	Karye-i Çarkın Mahalle-i İncili Tâbi' Aşiret-i Muslucalı								3					3	73	4,11	
	Karye-i Çarkın Mahalle-i Çilli Tâbi' Aşiret-i Muslucalı						1							1	146	0,68	
	Aşiret-i Mezbur Kurbünde Veysel Çiftliği Muslucalı Tâbi' Karahisar-ı Sahib															5	0,00
	Aşiret-i Mezbâr Perakendesî															7	0,00
	Aşiret-i Mezburda Diğer Çiftlik Veyselolu Karahisar-ı Sahib								1					1	37	2,70	
Aşiret-i Mezbûr Perkanedesî Tâbi' Muslucalı						1							1	55			
Karabağ	Aşiret-i Karabağ Tabi Karahisar-ı Sahib Mahalle-i Kızılkulaklı Tâbi' Aşiret-i Karabağı																
	Mahalle-i Cimekli Tâbi' Aşiret-i Karabağ						1	1			1			3	165	1,82	
	Karye-i Aligân Tâbi' Karabağ Mahalle-i Darıcı							3		1			2	6	391	1,53	
	Karye-i Darlık Bademli Tâbi' Aşiret-i Karabağı Der Livâ-i Karahisâr-ı Sâhib						5	1					1	7	327	2,14	
	Karye-i Davılkı Tâbi' Aşiret-i Karabağı Der Liva-i Karahisar-ı Sahib Mahalle-i Tumurlu							2						2	287	0,70	
	Mahelli-i Alasakallı Tâbi' Davulga Karabağ/ Mahalle-i Zinili Tâbi'-i Davulga-i Karabağ						2	2			1		1	6	329	1,82	
	Balâda Mastur Karye-i Mezbur Derununda Mütemekkin Kıptiyân Tâifesi						1							1	329	0,30	
	Karye-i Alikân Der Mahalle-i Zed							3						3	234	1,28	
	Karye-i Davulga Sofulu Tâbi' Mahalle							2						2	185	1,08	

Tablo 16: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Kullanılan Sosyal Statü Özellikleri (devam)

Bozulus	Bozuluz Mukatası Gölkarabağı Karyesinden Zer Mahallesinin Nüfusu Defteri Beyanı									1	102	0,98				
Danüşmedlü	Karye-i Kırcavirilan Der Mahalle-i Yörük Osmanoğlu Tâbi'-i Aşiret-i Danişmendlü	1	1	3	4		1	10	141	7,09						
	Mahalle-i Yörük Osmanoğlu Tâbi'-i Aşiret-i Danişmendlü								28	0,00						
	Aşiret-i Mezburda Olan Perakendesı			1				2	12	16,67						
Mürceli	Haremeyn-i Muteremeyn Merbût Aşiret-i Murceli Tâbi' Karahisar-ı Sahib	3	2	5				10	528	1,89						
	Perakende-i Aşiret-i Murcalı Haremeyn'e Merbût İdüğü								84	0,00						
	Karye-i Demircili Tâbi' Aşiret-i Mürceli Haremeyn'e Merbût								40	0,00						
Boynuyuğunlu	Karye-i Beğ Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût		1		1	1		3	355	0,85						
	Karye-i Felecek Tâbi'-i Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût			1	2			3	117	2,56						
	Karye-i Gedikevi Tâbi' Aşiret-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût		2	2	3	1	1	3	12	492	2,44					
	Karye-i Kulaklı Tâbi'-i Boynuyuğunlu Haremeyn'e Merbût								73	0,00						
Pörnek	Haremeyn'e merbut Aşiret-i Pörnek Tâbi' Karahisar-ı Sahib		1	1	4	1		7	184	3,80						
	Aşiret-i Mezbure Derununda Olan Perakendesı								8	0,00						
	Aşiret-i Pörnek Karye-i Ferikli Tâbi' Liva-yı Karahisar-ı Sahib								52	0,00						
	Karye-i Mezburede Olan Perakendelerin Defteridir				1	1		2	83	2,41						
Hamzahacılarlı	Esbkeşan Merbut Aşiret-i Hamzahacılarlı Tâbi' karahisar-ı sahib	3		3	2			8	224	3,57						
	Diğer Karyelerden Nakille Hamza Hacılarıda Olan Perakendelerin Defteridir								15	0,00						
Kineşoğlu	Han Civarında Kain Kineşoğlu Aşireti Perakendeleri Kaza-i Han-Barçın						1	1	89	1,12						
Karakeçili	Aşiret-i Karakeçili Tâbi' Sandıklı Der-Liva-i Karahisar-ı Sahib			1	1			2	145	1,38						
	Kaza-i Sandıklı Liva-i Karahisar-ı Sahib Aşiret-i Mezburun Perakendesı Mahalle-i Çiloğlu				1			3	74	4,05						
	Aşiret-i Mezburda Çömüoğlu Mahallesi								41	0,00						
Toplam		3	1	11	2	1	48	48	3	5	8	1	6	142	6697	2,12

Tablo 6 incelediğinde, 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki aşiret mensuplarının sosyal statü özelliklerini gösteren çeşitli sıfat ve unvanlar kullandıklarını görmekteyiz. Herhangi bir sıfat veya unvana sahip 142 kişi olup, bunların toplam nüfusa oranı %2,12'dir. Bu statüler içinde en yüksek orana sahip olanı "Hacı" ve "Molla"dır. Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde toplam 48 adet "Hacı" vardır. Bu sayı toplam nüfusun yaklaşık %2,82'sini oluşturmaktadır olup düşük bir orandır. Hac ibadetinin maddi durumu iyi kişiler tarafından yapıldığı düşünüldüğünde, dönemin aşiretlerinin ekonomik seviyesinin pek de yüksek olmadığı düşünülmektedir. En fazla "Hacı" Muslucalı Aşiretinde bulunmaktadır. Bu aşirette toplam 17 "Hacı" mevcuttur. Belirli seviyede öğrenim görmüş kimselere verilen bir unvan olarak "Molla" unvanına sahip olan kişilerin sayısı toplam 48'dir. Bu da toplam nüfusun % 2,82'sine tekabül etmektedir. Bu unvanın, 13 kişi ile en fazla Karabağ Aşiretinde kullanılmakta olduğunu görmekteyiz.

Defteri incelediğimizde kaza genelinde toplamda 8 efendi, 2 ağa, 11 beğ, 3 hatip, 1 talebe, 6 muhtar unvanının kullanıldığını görüyoruz.

Bir sosyal durum göstergesi olabileceğini tahmin ettiğimiz gulam (köle) da aşiretler içerisinde üç yerde geçmektedir. Bu sayı toplam nüfusun yaklaşık %0,17'sini oluşturmaktadır ki çok fazla bir oran teşkil etmez.

Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya olarak adlandırılan Kethüda unvanına sahip 8 kişi vardır (Serdoglu, 1986: 183).

4. Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerin Yaş Özellikleri

Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerdeki nüfusun yaş durumunu ve özellikleri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 17: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerin Yaş Dağılımı ve Toplam Nüfusa Oranı

S.No	Yaş	Sayı	Oran	S.No	Yaş	Sayı	Oran
1	0-1	31	0,46%	52	51	4	0,06%
2	1	291	4,35%	53	52	3	0,04%
3	2	288	4,30%	54	53	2	0,03%
4	3	272	4,06%	55	54	2	0,03%
5	4	218	3,26%	56	55	124	1,85%
6	5	308	4,60%	57	56	4	0,06%
7	6	205	3,06%	58	57	1	0,01%
8	7	197	2,94%	59	58	23	0,34%
9	8	189	2,82%	60	59	4	0,06%
10	9	70	1,05%	61	60	174	2,60%
11	10	245	3,66%	62	61	4	0,06%
12	11	62	0,93%	63	62	3	0,04%
13	12	200	2,99%	64	63	3	0,04%
14	13	97	1,45%	65	64	0	0,00%
15	14	49	0,73%	66	65	42	0,63%
16	15	221	3,30%	67	66	0	0,00%
17	16	63	0,94%	68	67	1	0,01%
18	17	56	0,84%	69	68	2	0,03%
19	18	198	2,96%	70	69	2	0,03%
20	19	18	0,27%	71	70	109	1,63%
21	20	399	5,96%	72	71	3	0,04%
22	21	21	0,31%	73	72	1	0,01%
23	22	97	1,45%	74	73	2	0,03%
24	23	46	0,69%	75	74	0	0,00%
25	24	8	0,12%	76	75	25	0,37%
26	25	406	6,06%	77	76	0	0,00%
27	26	29	0,43%	78	77	0	0,00%
28	27	36	0,54%	79	78	1	0,01%
29	28	75	1,12%	80	79	2	0,03%
30	29	5	0,07%	81	80	44	0,66%
31	30	354	5,29%	82	81	2	0,03%
32	31	5	0,07%	83	82	4	0,06%
33	32	35	0,52%	84	83	0	0,00%
34	33	26	0,39%	85	84	0	0,00%
35	34	1	0,01%	86	85	3	0,04%

36	35	333	4,97%	87	86	0	0,00%
37	36	5	0,07%	88	87	1	0,01%
38	37	10	0,15%	89	88	0	0,00%
39	38	48	0,72%	90	89	0	0,00%
40	39	5	0,07%	91	90	6	0,09%
41	40	304	4,54%	92	91	0	0,00%
42	41	0	0,00%	93	92	0	0,00%
43	42	9	0,13%	94	93	0	0,00%
44	43	6	0,09%	95	94	0	0,00%
45	44	1	0,01%	96	95	0	0,00%
46	45	227	3,39%	97	96	0	0,00%
47	46	3	0,04%	98	97	0	0,00%
48	47	1	0,01%	99	98	0	0,00%
49	48	23	0,34%	100	99	0	0,00%
50	49	5	0,07%	101	100	4	0,06%
51	50	251	3,75%	102	Yaş Bilgisi Olmayan/Te spit edilemeyen	10	0,15%

Tablo 7 incelendiğinde, 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerin yaş dağılımı ve toplam nüfusa oranı incelendiğinde 0 yaşından 100 yaşına kadar değişik yaşlarda insanların mevcudiyetini görüyoruz. Bu yaşlar içinde en kalabalık yaş grubunu, 406 kişi ve %6,06'lık oranla 25 yaş grubu oluşturmaktadır. İkinci sırayı 399 kişi ve %5,96'luk oranla 20 yaş grubu oluşturmaktadır. Daha sonra ise sırasıyla 354 kişi ve %5,29'lık oranla 30 yaş; 333 kişi ve %4,97'lik oranla 35 yaş; 308 kişi ve %4,60'lık oranla 5 yaş gelmektedir. % 0,15'lik oranla 100 yaşında olan 4 kişi tespit edilmiştir.

Şimdi de yukarıda belirtilen yaşları 10'luk dilimler halinde gruplandırarak 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerin genel yaş profili ise Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 18: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerin Genel Yaş Profili

Yaş Grupları	Nüfus Sayısı	Oran
0-1	31	0,46%
1-10	2283	34,09%
11-20	1363	20,35%
21-30	1077	16,08%
31-40	772	11,53%
41-50	526	7,85%
51-60	341	5,09%
61-70	166	2,48%
71-80	78	1,16%
81-90	16	0,24%
91-100	4	0,06%

Yukarıdaki tablo ve grafikte de görüldüğü gibi Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerde 2283 kişi ve %34,9'luk oranla 1-10 yaş grubu en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Daha sonra ise 1363 kişi ve %20,35'lik oranla 11-20 yaş grubu gelmektedir. 21-30 yaş grubundaki genç nüfus ise toplam nüfusun %16,8'ini; 31-50 yaş arasındaki orta yaş diyebileceğimiz nüfus ise toplam nüfusun %19,38'ini oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus olarak değerlendirebileceğimiz 51 ve üzeri yaş dilimi ise toplam 605 kişi ve 9,03' lük oranı oluşturmaktadır.

Yukarıdaki veriler ışığında, çocukları da genç nüfus kategorisinde değerlendirecek olursak; Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerin toplam nüfusun yaklaşık %70,98'inin genç nüfustan oluştuğunu söyleyebiliriz. Orta yaş diyebileceğimiz 31-50 arası nüfus ise toplam nüfusun %19,38'ini, geriye kalan %9,64'lük kısım ise yaşlı nüfusu oluşturmaktadır.

Defterde belirtilen yaşların zaman zaman gerçeği yansıtmadığı da görülmektedir. Bazı şahısların yaşları ile yaş özelliklerine dair verilen bilgiler arasında tutarsızlıklar dikkat çekmektedir. Nitekim normalde 12-18 yaş arasındaki gençler için kullanılan "şabb-ı emred" sıfatının bazı kayıtlarda çok daha küçük veya ileri yaşlar için kullanıldığı görülmektedir.

5. 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Fiziki Özellikler ve Özürlülük Durumu

5.1. Aşiretlerin Nüfusunun Fiziki Özellikleri

Nüfus Defterlerine kaydedilen kişilerin, defterde hane ve sıra numarası verildikten sonra fiziki özelliklerinden bahsedilerek tasviri yapılmıştır. Bu tasvir genellikle boy, sakal, bıyık, alın, göz rengi, kaş, burun, saç ve yüz rengi belirtilmek suretiyle yapılmıştır.

Çalışmanın ana konusunu teşkil eden 1721 sayılı nüfus defterini diğer nüfus defterlerinden ayırt eden en büyük özellik, diğer nüfus defterlerine göre kişilerin fiziksel özellikleri verilirken daha fazla ayrıntı verilmiş olmasıdır. Tablo 11’de görüldüğü üzere sakal çeşidi olarak 27 farklı sakal çeşidi tespit edilmiştir.

Defterde verilen bu bilgiler ışığında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlere mensup insan tipi özelliklerini de ortaya koyabilmek mümkündür. Bu insanların fiziki özellikleri aşağıdaki tablo ve grafiklerde gösterilmiştir.

5.1.1. Boy Özellikleri

Tablo 19: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki Aşiretlerin Boy Özellikleri

Sıra No	Boy Niteliği	Nüfus Sayısı	Oran
1	Orta Boylu	2696	40,26%
2	Uzun Boylu	1122	16,75%
3	Kısa Boylu	160	2,39%
4	Boy Özelliği Verilmeyen	2689	40,6

1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiret mensuplarından 3978 kişinin boy özellikleri belirtilirken, 2689 kişininki belirtilmemiştir. Boy özelliği belirtilenler içerisinde 2696 kişi ve %40,26’lık oranla ilk sırayı orta boylular almaktadır. İkinci sırada ise 1122 kişi ve %16,75’lik oranla uzun boylular, en sonda 160 kişi ve %2,39’luk oranla kısa boylular gelmektedir. Yani yetişkin nüfusun boy özelliklerine baktığımızda orta boyun fazla olduğunu görmekteyiz.

5.1.2. Alın Özellikleri

Tablo 20: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Yaşayan Halkın Alın Özellikleri

S.No	Alın Çeşidi	Nüfus	Oran
1	Yassı Alınlı	2308	34,46%
2	Yumru Alınlı	389	5,81%
3	Açık Alınlı	98	1,46%
4	Sivri Alınlı	2	0,03%
5	Adeta Alınlı	1	0,01%
6	Çatık Alınlı	1	0,01%
7	Düz Alınlı	1	0,01%
8	Alın Özelliği Verilmeyen	3897	

1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretlerde 2800 kişinin alın özellikleri belirtilirken, 3897 kişininki belirtilmemiştir. Alın özelliği belirtilenler içerisinde 2308 kişi ve %34,46’lık oranla ilk sırayı yassı alınlılar almaktadır. İkinci sırada ise 389 kişi ve %5,81’lik oranla yumru alınlılar, 98 kişi ve %1,46’lık oranla açık alınlılar gelmektedir. Yani yetişkin nüfusun alın özelliklerine baktığımızda yassı alınlıların fazla olduğunu görmekteyiz.

5.1.3. Sakal Özellikleri

Tablo 21: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Sakal Özellikleri

S.No	Sakal Özelliği	Nüfus	Oran
1	Siyah/Kara Sakallı	601	8,97%
2	Kır Sakallı	429	6,41%
3	Kumral Sakallı	309	4,61%
4	Ak/Beyaz Sakallı	235	3,51%
5	Köse Sakallı	117	1,75%
6	Sarı Sakallı	103	1,54%
7	Köse Kara/Kara Köse Sakallı	30	0,45%
8	Siyah Köse/Köse Siyah Sakallı	29	0,43%

Tablo 22: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Sakal Özellikleri (devamı)

9	Kırca Sakallı	24	0,36%
10	Kır Köse/Köse Kır Sakallı	21	0,31%
11	Köse Kara Sakallı	19	0,28%
12	Müzellef Sakallı	16	0,24%
13	Az Kır Sakallı	15	0,22%
14	Kısa Sakallı	9	0,13%
15	Siyah Kumral/Kumral Siyah Sakallı	7	0,10%
16	Sarı Kumral/Kumral Sarı Sakallı	6	0,09%
17	Kumral Köse Sakalı	6	0,09%
18	Sarı Kır sakallı	6	0,09%
19	Köse Sarı /Sarı KöseSakallı	4	0,06%
20	Az Sakallı	3	0,04%
21	Az Kırca Sakallı	3	0,04%
22	Az Kara Sakallı	2	0,03%
23	Ala Kır Sakallı	2	0,03%
24	Uzun Sakallı	1	0,01%
25	Kara Seyrek Sakallı	1	0,01%
26	Top Sakallı	1	0,01%
27	Az Sarı Sakallı	1	0,01%
28	Sakal Özelliği Verilmeyen	4697	

1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki aşiretler içerisinde yaşayan 2000 kişinin sakal özellikleri belirtilmiş, 4697 kişinin ise belirtilmemiştir. Sakal bırakma yaşı olarak 16 ve üstü kabul edilirse, aşiretler içerisinde sakal bırakmanın yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim deftere baktığımızda toplam 2943 kişinin 1-15 yaş aralığında olduğunu görüyoruz. Geriye kalan 3754 kişiden 2000 kişinin de sakallı olduğunu düşünürsek toplam sakal bırakabilecek nüfusun yaklaşık %53,27'nin sakallı olduğu tespit edilmiştir.

Defterde kayıtlı şahıslar genellikle sakalın rengi, şekli veya miktarı açısından ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiş olup 28 farklı çeşit sakal ortaya çıkmıştır. Sakal özelliği belirtilenler içinde en yüksek oran %8,97 ile kara/siyah sakallılara aittir. Bunu %6,41 ile kır sakallılar ve %4,61'lik oranla kumral sakallılar gelmektedir.

5.1.4. Bıyık Özellikleri

Tablo 23: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Bıyık Özellikleri

S.No	Bıyık Özelliği	Nüfus	Oran
1	Ter Bıyıklı	704	10,51%
2	Kara/Siyah Bıyıklı	212	3,17%
3	Kumral Bıyıklı	112	1,67%
4	Sarı Bıyıklı	83	1,24%
5	Az Bıyıklı	39	0,58%
6	Az Kara Bıyıklı	4	0,06%
7	Kara Ter Bıyıklı	2	0,03%
8	Taze Bıyıklı	2	0,03%
9	Yeni Bıyıklı	2	0,03%
10	İnce Bıyıklı	1	0,01%
11	Az Kır Bıyıklı	1	0,01%
12	Bıyık Özelliği Verilmeyen	5535	

Tablo 12'de görüleceği üzere 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarına bağlı aşiretler içerisinde 1162 kişinin bıyık özellikleri belirtilmiş olup 5535 kişinin ise belirtilmemiştir. Defteri incelendiğinde bıyıklılar, renk ve azlık-çokluk ya da dönemsel olarak ayrıldığı görülmektedir. Renk olarak kara, sarı, kır, kumral ve kumral kır bıyık vd. olmak üzere 12 farklı çeşit bıyık çeşidi zikredilmiştir. Bunlardan 704 kişi ve %10,51'lik oranla ter bıyıklı olanlar ilk sırayı almaktadır. Ardından 212 Kişi %3,17'lik oranla kara/Siyah bıyıklılar, 121 kişi ve %1,67'lik oranla kumral bıyıklılar gelmektedir.

5.1.5. Göz Özellikleri

Tablo 24: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Göz Özellikleri

S.No	Göz Özelliği	Nüfus	Oran
1	Ela Gözlü	2795	41,74%
2	Kara Gözlü	651	9,72%
3	Gök Gözlü	41	0,61%
4	Mavi/Mai Gözlü	38	0,57%
5	Çakır Gözlü	7	0,10%
6	Çakal Gözlü	4	0,06%
7	Ala Gözlü	4	0,06%
8	Yumuk Gözlü	1	0,01%
9	Makça Gözlü	1	0,01%
10	Gök Ala Gözlü	1	0,01%
11	Sarı Gök Gözlü	1	0,01%
12	Göz Özelliği Verilmeyen	3138	

Tablo 13 incelendiğinde 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarına bağlı aşiretler içerisinde 3559'unun göz özellikleri belirtilmiş olup 3138 kişiniki belirtilmemiştir. Göz özelliği belirtilenler içerisinde 2795 kişi ve %41,74'lük oranla ilk sırayı ela gözlüler almaktadır. İkinci sırada ise 651 kişi ve % 9,72'lik oranla kara gözlüler, 38 kişi ve %0,57'lik oranla mavi gözlüler gelmektedir.

5.1.6. Kaş Özellikleri

Tablo 25: 1840 Yılında Han-Barçın Ve Sandıklı Kazalarındaki Kaş Özellikleri

S.No	Kaş Özelliği	Nüfus	Oran
1	Açık Kaşlı	2792	41,69%
2	Çatık Kaşlı	669	9,99%
3	Gür Kaşlı	1	0,01%
4	Kaş Özelliği Verilmeyen	3235	

Tablo 14 incelendiğinde 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarına bağlı aşiretler içerisinde 3462 kişinin kaş özellikleri belirtilmiş olup 3235 kişiniki belirtilmemiştir. Kaş özelliği belirtilenler içerisinde 2792 kişi ve % 41,69'luk oranla ilk sırayı açık kaşlılar almaktadır. İkinci sırada ise 669 kişi ve % 9,99'luk oranla çatık kaşlılar, 1 kişi ve %0,01'lik oranla gür kaşlı gelmektedir.

5.1.7. Burun Özellikleri

Tablo 26: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Burun Özellikleri

S.No	Burun Özelliği	Nüfus	Oran
1	Sivri Burunlu	91	1,36%
2	Top Burunlu	54	0,81%
3	Çekme Burunlu	17	0,25%
4	Güdük Burunlu	11	0,16%
5	Adeta Burunlu	10	0,15%
6	Yassı Burunlu	8	0,12%
7	Yumru Burunlu	3	0,04%
8	Düz Burunlu	2	0,03%
9	Orta Burunlu	2	0,03%
10	Hokka Burunlu	1	0,01%
11	Topak Burunlu	1	0,01%
12	Az Burunlu	1	0,01%
13	Dalak Burunlu	1	0,01%
14	Burun Özelliği Verilmeyen	6495	

Tablo 15 incelendiğinde 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarına bağlı aşiretlerde yaşayan kişinin 202'sinin burun özellikleri belirtilmiş olup 6495 kişi belirtilmemiştir. Burun özelliği belirtilenler içerisinde 91 kişi ve %1,36'lık oranla ilk sırayı sivri burunlular almaktadır. İkinci sırada ise 54 kişi ve %0,81'lik oranla top burunlular, 17 kişi ve %0,25'lik oranla çekme burunlular gelmektedir. Burun özelliği verilen kişi sayısının düşük olmasının nedeni aşiretleri sayımında görevli kâtiplerin bazılarının bu özelliği belirtmediğinden ileri geldiği düşünülmektedir. Muhtemelen diğer özellikleri benzer olan kişileri birbirinden ayırt etmek için burun özelliği dikkate alınmış olmalıdır.

5.1.8. Saç Özellikleri

Tablo 27: 1840 Yılında Han-Barçın Ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Saç Özellikleri

S.No	Saç Özelliği	Nüfus	Oran
1	Kara/Siyah Saçlı	125	1,87%
2	Sarı Saçlı	58	0,87%
3	Saç Özelliği Verilmeyen	6514	

Tablo 16 incelendiğinde 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarına bağlı aşiretler içerisinde 183'ünün kişinin saç özellikleri belirtilmiş olup 6514 kişinin belirtilmemiştir. Saç özelliği belirtilenler içerisinde 125 kişi ve %1,87'lik oranla ilk sırayı siyah/kara saçlılar almaktadır. İkinci sırada ise 58 kişi ve %0,87'lik oranla sarı saçlılar gelmektedir. Saç özelliği verilen kişi sayısının az olması farklı kâtiplerin sayımda görevli olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.1.9. Yüz Özellikleri

Tablo 28. 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Yüz Özellikleri

S.No	Yüz Özelliği	Nüfus	Oran
1	Esmer Yüzlü/Benizli	122	1,82%
2	Sarı Yüzlü/benizli	30	0,45%
3	Kara-Siyah Yüzlü/Benizli	13	0,19%
4	Çil Yüzlü/Benizli	11	0,16%
5	Sivri Yüzlü	3	0,04%
6	Ala Yüzlü	1	0,01%
7	Çopur Yüzlü	1	0,01%
8	Yumru Yüzlü	1	0,01%
9	Ablak Yüzlü	1	0,01%
10	Yüz Özelliği Verilmeyen	6514	

Tablo 17'de görüleceği üzere aşiretlerde 183 kişinin yüz özellikleri belirtilmiş olup 6514 kişinin belirtilmemiştir. Yüz özelliği belirtilenler içerisinde 122 kişi ve %1,82'lik oranla ilk sırayı esmer yüzlü/benizliler almaktadır. İkinci sırada ise 30 kişi ve %0,45'lik oranla sarı yüzlü/benizli'ler gelmektedir.

5.2. Aşiret Nüfusunun Özürlülük Durumu

1840 yılı Nüfus Sayımı ve sonraki yıllarda yapılan sayımların temel amacı asker tedarik etmek olduğundan, deftere kaydedilen kişilerin, sağlık açısından askerliğe uygun olup olmadığı da belirtilmektedir. Bu özellikler yekçeşm, alil, çolak vd. özürlülerden oluşmaktadır. Defterde bu özellikler ayrıntılı olarak verilmiştir.

Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Yaşayan İnsanların Bedensel ve Ruhsal Rahatsızlıklara Göre Dağılımı Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 29: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Bedensel ve Ruhsal Rahatsızlıklara Göre Dağılım

S.No	Rahatsızlık Türü	Nüfus Sayısı	Oran
Bedensel ve Ortopedik Rahatsızlığı Olanlar			
1	Topal	30	0,45%
2	Çolak	22	0,33%
3	Felçli/Mefluc	7	0,10%
	Toplam	59	0,88%
Göz Rahatsızlığı Olanlar			
4	Aver-Yek-Çeşm(Tek Gözlü)	24	0,36%

Tablo 30: 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlerde Bedensel ve Ruhsal Rahatsızlıklara Göre Dağılım (devamı)

5	Amâ/Kör	9	0,13%
6	Şaşı	5	0,07%
	Toplam	38	0,56%
Ruhsal Rahatsızlığı Olanlar			
7	Deli/Mecnun/Meczip	7	0,10%
8	Saralı	1	0,01%
	Toplam	8	0,11%
Diğer Rahatsızlık Türü Olanlar			
9	Asam/Sağır	5	0,07%
10	Alil(Hastalıklı)	4	0,06%
11	Mecruh/Yaralı	4	0,06%
12	Dilsiz/Pepe	3	0,04%
13	Frengi İletli/Hastalıklı	2	0,03%
14	Yarık Dudaklı	1	0,01%
	Toplam	19	0,27%

Tablo 18 incelendiğinde aşiretler içerisinde en fazla rahatsızlık türü olarak ilk sırada 59 kişi ve %0,88'lik oranla ortopedik ve bedensel rahatsızlığı olanlar, ikinci sırada 38 kişi ve %56'lık oranla göz rahatsızlığı olanlar, üçüncü sırada 19 kişi ve %0,27'lik oranla diğer rahatsızlık türlerine sahip kişiler gelirken son olarak 8 kişi ve %0,11'lik oranla ruhsal rahatsızlığı olanlardır.

6. Sonuç

Ait olduğu yerleşim biriminin demografik yapısı başta olmak üzere son derece orijinal ve zengin bilgiler ihtiva eden Nüfus Defterleri, yerel tarih araştırmalarında müracaat edilmesi gereken önemli kaynaklardan birisidir. Nitekim bu defterlerde; kazâ, nahiye, köy ve mahallelerin isimleri, buralarda bulunan sülale, aile ve şahıs isimleri ile bu şahısların yaşları, fiziki durumları, sosyal statüleri, meslek ve uğraşları vb. ayrıntılı bir şekilde belirtilmektedir. Ayrıca sayımın yapıldığı yerden ayrılan veya oraya gelen şahısların ayrılış veya geliş sebepleri ile defterin tanzim edildiği dönem itibarıyla ölen ve doğanların kayıtları da yer almaktadır.

Bu çalışma 1721 Numaralı Karahisar-ı Sahib Nüfus Defteri, 1840 Yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarındaki Aşiretler dahilindeki yaşayan Müslüman erkek nüfusu kapsamaktadır. Bu tarihte mezkur kazalarda 11 farklı aşiret mevcut olup, bu aşiretlerde 2210 hanede 6697 erkek nüfus tespit edilmiştir.

Aşiretlerde ağa, efendi, hacı, şeyh gibi sosyal statü veya unvan sahibi kişilerin mevcudiyeti tespit edilmiştir. Kayıtlara göre toplam 142 kişi bir statü veya unvan sahibidir. Bunlar içerisinde 48'er kişi ile "hacı" ve "molla" unvanı ilk sırayı almaktadır.

1721 Numaralı Karahisar-ı Sahib Nüfus Defteriden, şahısların kullandıkları isimler de ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. İsimleri çeşitlilik bakımından incelediğimizde, 178 farklı ismin kullanıldığını görüyoruz. Bu isimler genelde peygamberlere ve İslam büyüklerine ait isimlerdir. 843 kişi ve %12,59 oranla en çok kullanılan isim Mehmet'tir. Ayrıca defterde, aşiretlerde kullanılan çok sayıda aile ve sülale isimleri de mevcuttur. Defterden çok sayıda lakap ta tespit edilebilmektedir.

Defterden, 1840 yılında Han-Barçın ve Sandıklı kazalarına bağlı aşiretlerde yaşayan erkek nüfusun tamamına yakınının yaşı tespit edilmiştir. Nüfusun yaş özelliğine baktığımızda genç nüfusun fazla olduğunu görüyoruz. Nitekim 6697 kişilik aşiret nüfusunun yaklaşık %70,98'i genç nüfus olarak kabul edebileceğimiz 1-30 yaş arasındadır.

1721 Numaralı Karahisar-ı Sahib Nüfus Defteri'nin ait olduğu dönemde soyadı uygulaması olmadığı için kişiler lakap ve sülale isimlerinin yanında fiziki özellikleri ile de anılmaktaydı. Bu verilerden şahısların fiziksel durumları; genel olarak sakal, bıyık, boy, göz, alın, kaş, saç ve yüz özellikleri tespit edilmiştir. Uzun, kısa ve orta boylu; kara, kumral, kır vb. sakallı; kara, kır, sarı bıyıklı; ela, mavi gözlü; açık, geniş alınlı; çatık, açık kaşlı; siyah, sarı vb. saçlı; sarı, esmer vb. yüzlü gibi.

Yine sayımın esas gayesi asker sayısının tespiti olduğundan kişilerin özürülük durumları da belirtilmiştir. Toplam aşiretlere ait nüfus içerisinde 124 kişinin total, sağır, kör, çolak vb. özürülükler olup, bu oran %1,82 civarındadır.

Sonuç olarak 1721 Numaralı Nüfus Defteri'nin, kayıt sistemi ve muhtevası bakımından mezkûr aşiretlerin nüfus özelliği ve insan tipolojisi ile ilgili önemli ve orijinal bilgiler sunduğu görülmektedir.

Teşekkür

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 2018 yılında tamamlanmış olan Karahisar-ı Sahib Sancağı'na Bağlı Han-Barçın ve Sandıklı Kazalarındaki Aşiretlere Ait 1721 Numaralı Nüfus Defteri'nin Değerlendirilmesi ve Transkripsiyonu (H.1256/M.1840-1841) isimli Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

Kaynakça

- Akbayar, N. (1985). *Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu*. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. 5.
- Aydın, M. (1990). *Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri*. Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri. 28-30 Haziran 1989. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Barkan, Ö. L.(1940-41). *Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri*, İÜİFM, C. 2.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri. NFS.d. 1721 Numaralı Nüfus Defteri, H.1256/M.1840-1841
- Behar, C. (2000) Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi. Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Çimen, A. (2012). Sayım kayıt düzeni ve teşkilatlanma açısından Osmanlı'da nüfus hizmetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 183-216.
- Güneş, M. (2015). *3537 Numaralı Kırşehir Nüfus Defteri (1841)*. Berikan Yayınevi, Ankara.
- Güneş, M. (2014). Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili. *Akademik Bakış*, 8(15), 222.
- Kahraman, S. ve Gür, F. (2012). *Amasya Nüfus Defteri 1840*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Karal, E. Z. (1943), Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara.
- Kargı, K. (2016). Karahisar-ı Sahib Kazasına Ait 1692 Numaralı Nüfus Defteri ve Değerlendirilmesi (H.1254/M.1838-1839). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Karpat, K. (2010). Osmanlı Nüfusu (1830-1914). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kütükoğlu, M. (2010). *Menteşe Sancağı 1830 Nüfus ve Toplum Yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Maden, F. (2012). Osmanlı Devleti'nde 1881-1882/1293 Nüfus Sayımı ve Meydana Gelen Hadiseler (Ed. Beyhan, M. A.). *Türkiye'de İskân ve Şehirleşme Tarihi* içinde. Editör Kitabevi.
- Öz, M. (2010). *Tahrir*. TDV. İA. IXL. ss. 426, 427.
- Serdoğlu, M. (1986). Osmanlı Tarihi Lügati (2.Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Topal, Z. (2010). 1840 Tarihli Akçaabat Nüfus Kayıtları. Akçaabat: Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları-5.
- <https://www.nvi.gov.tr/PublishingImages/Lists/PageContents/EditForm/1En%20C3%87ok%20Kullan%C4%B1lan%20Ad%20C4%B0statisti%C4%9Fi.pdf> Erişim tarihi: 25.05.2018.

Covid-19 Pandemisinin Dijital Platformlara Yansıması: Ekşi Sözlük Üzerine Bir İnceleme

Susin GÖREN KEKEÇ¹ ve Kübra ŞANLI²

¹Şırnak Üniversitesi, Şırnak MYO, gorenkecec2004@gmail.com, 0000-0002-2881-6867
²Şırnak Üniversitesi, Şırnak MYO, kubrasanli68@gmail.com, 0000-0001-7057-0250

Özet

Bu çalışma, Covid-19 pandemisinin dijital platformlara nasıl yansıdığını konu edinmektedir. Bu bağlamda dijital platformlardan biri olan Ekşi Sözlük üzerinden küresel bir sağlık krizi olarak da nitelendirilen Covid-19 pandemisine yönelik görüşlerin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Sağlık Bakanlığı tarafından ilk vakanın tespit edildiği günden sonraki ilk iki ay olan 12 Mart – 12 Mayıs 2020 tarihleri aralığında Ekşi Sözlük'te Covid-19 başlığı altında yer alan yorumlar evreninden yargısal örneklem yöntemiyle belirlenen 839 görüş, araştırmacıya analitik bir bakış açısı sağlayan eleştirel söylem çözümlemesiyle incelenmiştir. Araştırma sanal kamusal alanda sanal kimlikler aracılığıyla pandeminin toplumsal etkilerini okumaya yönelik olması nedeniyle önemli görülmektedir. Nitekim elde edilen bulgular doğrultusunda pandeminin insanlarda kaygı düzeyini arttırdığı ve fiziksel izolasyonun insanları psikolojik olarak olumsuz etkilediği görülmüştür. Ayrıca pandeminin ortaya çıkış nedeni ve seyrine yönelik söylem farklılığı, medya içeriklerinin birbiriyle örtüşmemesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu durumun bir diğer nedeni de kullanıcıların farklı dünya görüşlerine sahip olmalarıyla açıklanmıştır. Bu söylemler okunduğunda da ilgili kurumların (Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlığı) eleştirildiği sonucuna da varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Dijital Medya, Ekşi Sözlük, Kamusal Alan

Reflection of The Covid-19 Pandemic on Digital Platforms: A Review on Ekşi Sözlük

Abstract

This study deals with how the Covid-19 pandemic is reflected on digital platforms. In this context, it is aimed to analyze the views on the Covid-19 pandemic, which is a global health crisis, in Ekşi Sözlük, one of the digital platforms. In line with this purpose, 839 opinions determined by the judicial sampling management from the universe of comments under the title of Covid 19 in Ekşi Sözlük between March 12 - May 12, 2020, the first two months after the first case was detected by the Ministry of Health, were analyzed with critical discourse analysis method which provided the researcher with an analytical perspective. In line with the findings obtained from this research, which is considered important because it aims to read the social effects of the pandemic through virtual identities in the virtual public space, it has been determined that the pandemic increased the level of anxiety in people, physical isolation made people psychologically pessimistic, and the discourses on the emergence and course of the pandemic are different from each other because the media contents are divergent. Another reason for this difference in discourses is associated with the fact that users have different worldviews. In addition, when these discourses were read, it was concluded that the relevant institutions (WHO, Ministry of Health) were criticized.

Key Words: Covid-19, Digital Media, Ekşi Sözlük, Public Space

Atıf için,

Gören Kekeç, S., Şanlı, K. (2023). Covid-19 Pandemisinin Dijital Platformlara Yansıması: Ekşi Sözlük Üzerine Bir İnceleme. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 5(1), 25-38. doi: 10.56493/nkusbmyo.1226708

1. Giriş

Kuşkusuz ki iletişim teknolojilerindeki gelişmeler beraberinde bireyleri de toplumları da değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Günümüzün modern toplumlarının bireyleri, bu değişimin bir sonucu olarak kendi duygu ve düşüncelerini daha fazla ifade edebilme ihtiyaçlarının yanı sıra bunu en hızlı ve kolay yoldan yapabilmenin arayışı içerisindeyler. İşte, yeni medya araçları bir diğer ifadeyle dijital platformlar, bu talepleri karşılayabilecek mecralar olarak büyük rağbet görmektedir. Şöyle ki bu platformlar, insanları keskin çizgilerle birbirinden ayıran sosyo-ekonomik, etnik ve kültürel sınırları ortadan kaldırmakta ve ortak bir paydada birleştirebilmektedir. İnsanlar, herhangi bir toplumsal hareket ve olaya ya da tüm dünyayı ilgilendiren bir soruna ilişkin düşüncelerini, mekân ve zaman sınırının olmadığı bu platformlar aracılığıyla dile getirebilmektedirler. Bu nedenle bu platformların kullanıcılarına sanal bir kamusal alan ortamı sağladığını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Nitekim Habermas'ın kamusal alan tanımı içerisinde gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon gibi geleneksel medya araçları da yer almaktadır (2004: 94). Bu bakış açısından hareketle yeni medya araçlarının da kamusal alanın birer uzantısı olduğu ve dijital platformlardan biri olan, katılımcı bir sözlük niteliğindeki Ekşi Sözlük'ün de kullanıcılarına sanal bir kamusal alan hizmeti verdiği düşünülmektedir. Gürel ve Yakın'ın ifadeleriyle:

Geleneksel sözlük anlayışına ilişkin kalıpları yıkan ve çağcıl bir referans kaynağı olarak değerlendirilebilen Ekşi Sözlük; e-sözlük anlayışına paralel bir görünüm arz etmekle birlikte, e-sözlük anlayışının sınırlarını zorlayan ve aşan bir niteliğe sahiptir. Öyle ki Ekşi, doğru kavramının ne denli değişken olabileceğini ve doğruya pek çok farklı açıdan bakılabileceğini ortaya koymaktadır (2007: 203-204).

Dolayısıyla bu dijital platformun, küresel bir sağlık krizi olarak etkileri halen devam eden Covid-19'la ilgili toplumsal etkileri okuyabilmemiz açısından bilimsel olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bu noktada, konuyla ilgili literatüre bakıldığında pandemi ve Ekşi Sözlük bağlamında yapılan çalışmaların mevcut olduğu; ancak pandeminin toplumsal etkilerini Sözlük kullanıcılarının bire bir duygu ve düşünceleri üzerinden okumaya yönelik bir araştırmanın ise henüz yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, tüm dünyayı etkileyen ve etkisi halen devam eden bu küresel sağlık kriziyle ilgili olarak Ekşi Sözlük üzerinden toplumsal algıya ilişkin bir değerlendirme yapılmaya çalışılması önemli ve değerli görülmüştür. Ayrıca bu söylemler üzerinden pandeminin yorumlanması çalışmanın özgünlüğüne de atıfta bulunmaktadır.

Yukarıdaki ifadeler çerçevesinden hareketle bu çalışmada, araştırmanın konusu eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Üç aşamadan oluşan çalışmanın birinci bölümünde kamusal alan kavramıyla ilgili bilgilere değinilmiştir. İkinci bölümde ise dijital medya kavramı Ekşi Sözlük'le ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Çalışmanın son bölümünde de pandemiye yönelik toplumsal tepkiler, pandemiyle ilgili açılan başlık altında yer alan entry'ler üzerinden yorumlanmıştır.

1.1. Kamusal Alan Üzerine

Kamusal alanın tarihi her ne kadar Antik Yunan'a kadar uzansa da Avrupa'da meydana gelen burjuva devriminin özünde kamusal alanının oluşmasına zemin hazırlayan toplumsal hareketlerin olduğu düşünülmektedir. Daha açık bir ifadeyle bu kavramın çıkışı, ticari alanda sermayeyi elinde bulunduran kesimin, bürokraside yer alan yöneticilerin feodalizme karşı oluşturdukları dirençle olmuştur. Böylelikle, kazanılan haklar siyasi iktidarı elinde bulunduranların güçlerini etkisizleştirmiş ve bu gücün sağladığı yetkilerin paylaşılmasını beraberinde getirmiştir (Çalışkan, 2014: 42). Bir diğer düşünceye göre kamusal alan kavramının çıkışı, demokrasi kavramının sosyal temellerini açıklamak, politik çekişmelerin çözümünü ilintili olarak hem gerçekçi hem de etkili söylemler üretme ihtiyacından kaynaklanmaktadır (Calhoun 1993: 269'dan akt. İşleyen, 2019:21).

Özellikle 20. yüzyıla beraber bu kavramla ilgili tartışmaların odağında üç önemli düşünürün yer aldığı görülmektedir. Bu düşünürler sırasıyla Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennet'tir. Habermas ve Arendt, II. Dünya Savaşı'nın vahşet ve yıkımına, faşizmin yenilgisine bire bir tanıklık etmiş olmalarına rağmen kamusal alanı, dinamik, olumsuz taraflarına karşın olumlu değişim ve dönüşümleri de içinde barındıran bir kavram olarak açıklamaktadırlar. Sennet ise II. Dünya Savaşı dönemini, savaşın asıl sorumlusu ve taşıyıcısı olan kamusal insanın çöküşü şeklinde özetleyerek, kamusal alan kavramına olumsuz bir anlam yüklemektedir (Zıraman, 2018: 19).

Yine Sennet'e göre "kamu" insanların ailelerinin ve yakın arkadaşlarının dışında olan yaşam şeklini temsil etmektedir. Burada birbirinden değişik, etnik kimliğe, kültüre, dünya görüşüne ve toplumsal dinamiklere sahip oluşumlar bulunmaktadır ve bu oluşumlar er ya da geç karşılaşacaklardır. Söz konusu olan bu kamusal yaşamın merkezinde ise büyük şehirler vardır (1996: 33).

Hannah Arendt'e İnsanlık Durumu adlı eserinde şu ifadeleri kullanmaktadır.

"kamu [alanın]da gözüken her şey herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir olduğu ve mümkün olan en geniş aleniyete sahip olduğu anlamına gelir. Bizler için gerçekliği oluşturan görünüşdür- tarafımızdan olduğu kadar başkalarının da görülen duyulan şey" (2013:92).

Daha açık bir ifadeyle Arendt'in kamusal alanı, bireylerin özel alanlarından çıktıkları, birbirlerinin farklılıklarının görülebildikleri ve iletişimde bulunarak artık hem kamusal hem de siyasi öznel olarak edilgen olmadıkları bir anlamın karşılığıdır

(Sarıbay, 2000: 6). Yine benzer bir tespitte göre kamu-özel alan dikotomisi bireylerin, özel alanlarının (aile hayatlarının) dışında kalan ve kamusal alan olarak nitelendirilen yerde, yurttaş olma özellikleriyle eylemde bulunarak kamusal bir işlev görmeye başlamalarıyla ortaya çıkmıştır (Koç, 2015: 92). Böylelikle, özel hayatlarının dışında da var olma ihtiyacı duyan yurttaşlar, edilgen olmaktan da çıkmakta herkese açık olan kamusal alanda özne olarak ötekiyle etkileşime geçmektedirler.

Habermas ise kamusal alanla ilgili tartışmalarda daha farklı bir yere sahiptir. Bu konuyla ilgili bilinen eseri de Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü adlı kitabıdır. Habermas bu eserinde kamusal alanın varlığını “kamuoyuna benzer bir şeyi” ortaya çıkartabilmesine bağlamaktadır. Bunun için de “şehirli vatandaşların, burjuvaların ve eğitimlilerin cumhuriyetini aşan bir okur topluluğunun, okumakla kalmayıp, okuma alışkanlığını düzenli neşriyata uydurmasına olanak veren bir “kamusal iletişim ağı”nın olmasını zorunlu kılar (Zıraman, 2018: 23). Bu kamusal iletişim ağı, yurttaşların özel alanlarından çıktıkları, bir arada toplanarak etkileşimde buldukları, konuşarak ve tartışarak eylemde buldukları alandır. Kamusal alandaki etkileşim, iletişim araçlarıyla yayılarak bir kamuoyu meydana getirecektir. İşte tam da bu noktada medya ve kamusal alan ilişkisinden söz etmek gerekiyor. Çünkü medya kamusal alanın mühim bir parçası olarak kamusal alanda yapılan eylemlere olanak tanıyan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Olgun, 2017:46).

Yine Habermas’ın ifadesiyle,

Yurttaşlar ancak, genel yarara ilişkin meseleler hakkında kısıtlanmamış bir tarzda, yani toplanma, örgütlenme, kanaatlerini ifade etme ve yayınlanma özgürlükleri garantilenmiş olarak tartışabildiklerinde kamusal bir gövde biçiminde davranmış olurlar. Bu tür bir iletişimin daha genel bir kamusal gövde içerisinde gerçekleşmesi, bilginin muhataplarına aktarılmasını ve onların etkilenmesini mümkün kılacak özgül araçları gerektirir. Günümüzde gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon kamusal alanın iletişim araçlarıdır (2004: 95).

Kitle iletişim araçlarındaki değişim ve dönüşümün beraberinde kamusal alanın yapısını değiştirdiği ortadadır. Benzer bir ifadeye göre modern dünyadaki değişim ve dönüşüm kitle iletişim araçlarıyla beraber kamusal alanın içeriğini de dönüştürmüştür. Şöyle ki medya, kitlelerin birbirleriyle ilgili bilgilerini fazlaştırırken, mekân ve zamana endeksli fiili bağ kurmayı ortadan kaldırmıştır (Sennett,1996: 352).

Bu değişimle beraber Habermas’ın merkeze yüz yüze iletişimi koyduğu kamusal alanın tanımı da dönüşmüştür. Artık sınıfsal temelli burjuva kamusal alanının yerine çoğulcu kimlikleri içinde barındıran bir kamusal alan kavramı mevcuttur. Bu bağlamda Wilhelm, bu dönüşümü sanal kamusal alan olarak nitelendirmektedir. Yine Wilhelm’e göre yeni kamusal alanda sanal etkileşimler ve etkinlikler daha fazladır. İnternet aracılığıyla siyasal katılım artmakta ve bireyler seslerini daha fazla duyurabilmektedirler. Sanal kamusal forumlar ve haberleşme ağlarıyla toplumsal müzakere yeniden canlanmıştır. Benzer bir tespitte bulunan Sunstein, kamusal forumu üç fonksiyon halinde açıklamıştır. Bu üç temel fonksiyonu, insanların fikirlerini geniş kitlelere ulaştırabilmeleri, seslerini heterojen kitlelere duyurabilmeleri bunların yanı sıra tepkili oldukları kişilere ve kurumlara ulaştırabilmelerine imkân sağlaması şeklinde sıralamaktadır (Şener, 2006: 66). Benzer bir diğer ifade de yukarıdaki tespitleri doğrular şeklindedir. Söz konusu kamusal alan, internet ve internet tabanlı oluşumlar olduğunda ki bu mecralar belirli oranda iktisadi ve siyasi gücü elinde bulunduran kesimler tarafından yönetilse de alternatif ve öteki olan muhalif kamulara da söz hakkı tanımakta, bu alanlardaki sesleri görünür kılabilmektedir (Dursun ve Yıldız, 2022:13).

2. Dijital Medyanın Kamusal Alanı: Ekşi Sözlük

Kuşkusuz ki yeni medya kavramının gündelik yaşam pratiklerimizde meydana gelen değişim ve dönüşümdeki payı yadsınmaz. Bu değişim ve dönüşümlerden birini de yeni medyanın, geleneksel medya alıcısının edilgen olma halini özneye dönüştürmesi olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Daha açık bir ifadeyle coğrafyaya, mekâna ve zamana sıkıştırılan tek taraflı iletişim yerini etkileşime dayalı, geri bildirimlere açık bir iletişim biçimine bırakmıştır.

Miskinov, internetin e- müzakere yoluyla, geleneksel medyanın yukarıdan aşağıya işleyen ve alıcının iletişim sürecinde pasif ve nesne olma halini sona erdirdiğini ifade etmektedir (2010: 64). Bu durumda alıcı artık yukarıdan gelen mesaja aşağıdan müdahale olanağı bulmakta, mesajın içeriğine tepki verebilmekte ve kaynağın doğruluğunu sorgulayabilmektedir.

Ayrıca, Miskinov kaynak ve alıcı arasındaki bu dönüşümün kamusal alan ile özel alan arasındaki ayrımı da etkilediğini ve değiştirdiğini belirtmektedir:

“Çevrimiçi kamusal müzakere gündelik yaşamın yeni bağlamında ortaya çıkar ama mevcut toplumsal çerçeveden ve geleneklerden bağımsızdır. Çevrimiçi vatandaş etkileşimi ve tartışma, mevcut siyasal iletişim sistemlerini genişletir ve çoğullaştırır. Böylelikle sosyopolitik meseleler sadece siyasal seçkinlerin kaygısı olmaktan çıkar ve herkesin meselesi haline gelebilir” (2010: 64’ten akt. Binark, Özçetin ve Tümay Arslan, 2012: 54).

Bu minvaldeki bir diğer görüşe göre de internet geleneksel medyaya göre daha katılımcı ve eşitlikçidir. Çünkü internet ya da dijital ağlar, bireye kendisinin var etmediği bütün kimliklerinden arındırarak, yeni bir benlik inşa etmesine imkân vermektedir. Bireyin kendi isteği ve tercihi ile inşa ettiği bu kimlik farklı formlara dönüşebilecek kadar da esnek (Binark, Özçetin ve Tümay Arslan, 2012: 54).

İnternet, alternatif medya kanallarına referans olmakta ve geleneksel medyanın tek yönlü bilgi aktarıcı olma özelliğini değiştirmektedir. Bu durum özellikle 1990'lı yıllarla beraber internet teknolojilerindeki gelişmelerin medya-toplum-siyaset üçgeninde, internetin bireyler özelinde siyasal katılıma katkı sağlayabileceği şeklinde iyimser görüşlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternetin hem bilginin kaynağını hem üreticisini hem de tüketicisini aynı uzamda bir araya getirebilmesinin ve böylelikle alıcının da üretime dâhil edilmesinin beraberinde demokrasi kültürüne katkı sağlayacağı ileri sürülmüştür (Arslantürk ve Turgut, 2015: 58).

Dolayısıyla, internetin kullanıcılarına bir kamusal alan sunduğu iddiası; ağ olarak etkileşime açık olmasına, zaman ve mekân bağımlılığını ortadan kaldırmasına bu nedenle de iletişimsel ve siyasal katılımı engelleyen unsurları aza indirgeyebilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Haliyle, kullanıcılar bu alanda sanal bir sosyal kimlik inşası oluşturabilmektedirler (İşleyen, 2019: 54).

Bu nedendir ki dijital dönüşüm olarak da adlandırılan yeni medya ile ilgili Castells'in sanal ağlar üzerinden insanların oluşturduğu kamusallıkla ilgili tespiti de dikkate değerdir.

Her şey internetteki sosyal ağlarda başladı, çünkü bunlar tarih boyunca, iktidarların dayanağı olarak iletişim kanallarını tekelleri altına almış hükümetler ve şirketlerin kontrolünün büyük ölçüde dışında kalan özerklik alanlardır. Bireyler üzüntü ve umutlarını internetin serbest kamusal alanında paylaşarak birbirleriyle bağlar kurarak, çok sayıda varoluş kaynağından projeler hayal ederek kişisel görüşlerinden ya da örgütsel bağlılıklarından bağımsız olarak ağlar oluşturdular... (2012:17-18).

Bu sosyal ağların bir uzantısı olan dijital sözlüklerin yazarları da genel itibarıyla sorgulayan, eleştiren ilgili konuları farklı bakış açılarıyla değerlendiren kişilerden oluşmaktadır. Muhafif bakış açısına sahip kişilerin çoğunlukta olduğu dijital tabanlı bu sözlüklerde kullanıcılar, belirli bir konu, olay ve olgu üzerinden sosyalleşerek bu platformlar aracılığıyla duygu ve düşüncelerini paylaşarak, kendi kamusal alanlarını oluşturmaktadırlar (Yücel, 2017: 128).

Nihayetinde Ekşi Sözlük'te enformasyonun üreticisi ve tüketicisi tarafından eş-zamanlı ve eş-uzamlı olarak üretilmesi ve bu enformasyonun kutsal şeklinde değerlendirilmesi, hakikatin tekçil kavramlarının irdelendiği ironik bir dile referans oluşturmaktadır. Dolayısıyla Ekşi Sözlük kullanıcılarının gerçekleşmesi zor özelemleri[ne] ve kendilerinde daha geniş sınırları olan toplum içindeki yerlerinin belirsizliğinin neden olduğu sorunlara kolektif bir çözüm bulmak için bir araya toplanmış kişilerden meydana gelmekte, bu özelliği nedeniyle yeni medya özelinde bir alt kültür oluşturmaktadır (Arslantürk ve Turgut, 2015: 63-64).

Ekşi, Sedat Kapanoğlu tarafından 15 Şubat 1999 tarihinde kurulan, gittikçe popülerleşen, kullanıcılarının kendilerine özgü oluşturduğu bir dünyada ve kültürde diğer dijital mecralarda faaliyet gösteren sözlük konseptlerinin dönüşümüne de aracılık eden bir mecra haline gelmiştir. Konu ve konsept sınırının olmadığı, her türlü durum veya kişiyle ilgili bilgi, haber ve yorum niteliğindeki ifadeleri barındıran Ekşi Sözlük, sözlüğün yazarları aracılığıyla entry -giriş veya kayıt- ile metin içerisinde bulunan bağlantılar ve 'bakınız' şeklinde verilen linkler nedeniyle sonsuz çağrışımlara açık bir dijital mecra (Gürel ve Yakın, 2007: 204). Ekşi, oluşturmuş olduğu bu alt kültürde, bilginin doğruluğunu sorgulamanın yanın da toplumu bire bir etkileyen birçok tabu ve değerinde eleştirebileceğini, tartışılabileceğini ve bunun da kendine has bir jargonla yapılabileceğini kanıtlamış dijital bir sözlük olma özelliği taşımaktadır.

Ekşi yazarlarının sıradan vatandaşlar olarak gündemdeki konuları farklı bakış açılarıyla yorumlamaları Sözlük'ün ülkenin toplumsal değişim ve dönüşümüne tanıklık ettiğini de göstermektedir (Gürel ve Yakın, 2007: 204).

Sonuç olarak, Ekşi Sözlük bu çalışmada yukarıda yer alan tespitler bağlamında değerlendirilmektedir. Çünkü bu sözlük kullanıcılarının tercihlerine ve önem derecesine göre hem gündelik hayatın olağan akışı içerisinde dolaşımda olan işleyişe hem de toplumsal olaylara ve politik konulara yönelik bir gündem oluşturma özelliğiyle kendi kamusal alanını oluşturabilen bir dijital platform özelliği taşımaktadır. Ayrıca Sözlük'ün toplumsal belleğe yönelik bilimsel açıdan önemli veriler içeriyor olması nedeniyle tarihi doküman olmanın yanı sıra sosyoloji ve psikoloji gibi diğer bilim dallarına da referans olabileceği düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın bu bölümünde küresel bir salgın olan ve dünyayı bir anda etkisi altına alan Covid-19, yeni medyanın sanal kamusal alanlarından biri olarak da adlandırılan Ekşi Sözlük üzerinden yorumlanacaktır. Bu çalışmada yeni medyanın bir diğer ifadeyle, dijital medyanın önde gelen platformlarından biri olan Ekşi Sözlük üzerinden salgının toplumun çeşitli kesimleri tarafından nasıl algılandığı, toplumsal etkilerinin neler olduğunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Yine bu çerçevede pandeminin toplumsal etkilerini Sözlük kullanıcılarının bire bir duygu ve düşünceleri üzerinden okumaya yönelik olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma T. Van Dijk'in eleştirel söylem analizine dayanmaktadır. Nitekim bu analiz önceliği toplumsal sorunlara ve politik konulara vermektedir. Bu analiz türü toplumsal ve siyasi olaylara dayanmaktadır (Özer, 2015: 202). Başka bir anlatımla, eleştirel söylem çözümlemesi dili söylem olarak çözümlemekte ve dili toplumsal sürecin önemli bir ögesi olarak kabul etmektedir (Fairclough ve Graham, 2020: 150). Söylem analizinin temelinde yorumlama vardır. Bu yöntemde önemli olan söz konusu bir olaya ilişkin kesin yargılara varmak yerine mevcut bilgiye farklı pencerelerden bakarak bununla ilgili inanç, tutum ve davranışları belirleyen söylemleri, tarihi ve toplumsal bir çerçevede değerlendirmektir (Çelik ve Ekşi, 2008: 109-110). Nitekim bu çalışmada, eleştirel söylem çözümlemesinin araştırmacıya sunduğu analitik bakış açısından yararlanılacaktır. Özdemir'in de ifade ettiği şekliyle, araştırmacı bu analiz yönteminde tek bir disiplinle kendisini sınırlamamakta, diğer disiplinlerden de faydalanmaktadır. Bu yöntem, teorik ve analitik olarak farklı söylem çözümlemesi modellerinden oluşmaktadır (2015: 84). Bu bakış açısından hareketle, yeni medyanın popüler platformlarından biri olan Ekşi Sözlük'te Covid-19 başlığı altında 12 Mart -12 Mayıs 2020 tarihleri arasında yapılan 839 yorum analiz edilmiştir. Ayrıca bu çalışmanın metodolojisi ilgili çalışmalardan yararlanılmıştır. (Taşçıoğlu ve Kekeç, 2018: 445-450, Armağan ve Deniz, 2012: 69-88; Yazıcı, 2016: 115-136; Dede Özdemir, 2015: 80-103).

Konuyla ilişkin başlıkta 1283 entry (giriş) sayfası mevcuttur. Bu araştırma kapsamında belirlenen tarihler aralığında ise 90 entry (giriş) sayfası yer almaktadır. Araştırma konusunun amacına uygun olarak da yargısal örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmacının önceliği, bir diğer adı amaçsal örnekleme de olan bu yöntemde evrendeki çeşitlilik içerisinde kendi varyasyonlarına uygun olanı belirleyerek bu çeşitliliği en doğru temsil edecek örnekleme belirlemektir (Baltacı, 2018: 245). Bu doğrultuda, ilgili tarihler arasında yapılan 839 yorumdan evrenin tamamını yansıtabileceği düşünülen 583 Ekşi Sözlük yorumu çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sınırlılığı incelenen tarihlere dayanmaktadır ve bu süre 62 gündür. Ayrıca Sözlük yazarlarının yorumları referans alındığından yorumlarda karşılaşılan dil bilgisi hataları ile anlaşılır olmayan ifadeler araştırmanın bir diğer sınırlılıkları arasında değerlendirilmiştir. Covid-19'a yönelik yorumlar analiz edilirken, salgının bireysel ve toplumsal etkilerini okumaya yönelik olarak yorum yapıp yapılmadığı, çalışmanın amacına uygun olarak aşağıdaki sorular referans alınarak yapılmıştır.

Bir diğer önemli husus şu ki konuyla ilgili olarak örnekleme dâhil edilmeyen 256 yorum ise araştırma kapsamında oluşturulan kategorilerden herhangi birine dâhil edilemediği için örneklemin dışında kalmıştır.

Tablo 1: Çalışmanın Amacına Yönelik Oluşturulan Sorular

Sorular?	
1	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları <i>Covid-19</i> sürecinin yönetimine ilişkin ilgili kamu, kurum ve kuruluşlara yönelik eleştirel yorumlarda bulunmuşlar mıdır?
2	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'un ortaya çıkış nedeni ve süreçle ilgili olarak bireysel ve toplumsal anlamda öz eleştiride bulunmuşlar mıdır?
3	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'u ciddi bir sağlık sorunu olarak mı görmektedirler?

Tablo 1: Çalışmanın Amacına Yönelik Oluşturulan Sorular (devamı)

4	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'un ortaya çıkış nedeni, salgının seyrine yönelik bilgiler ve alınması gereken tedbirlere yönelik oluşan bilgi kirliliğiyle ilgili medyayı mı sorumlu tutmaktadırlar?
5	<i>Ekşi Sözlü</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'dan korunmak ve salgının yayılımının önlenmesiyle ilgili olarak alınan tedbirler hakkında neler düşünmektedirler?
6	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'la ilgili düşüncelerini ifade ederken cinsiyetçi söylemlere başvurmuşlar mıdır?
7	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'un ortaya çıkış nedenini komplo teorileriyle ilişkilendirmişler midir?
8	<i>Ekşi Sözlük</i> kullanıcıları, <i>Covid-19</i> 'da ilgili düşüncelerini ifade ederken ırkçı söylemlere başvurmuşlar mıdır?

Tablo 1.de yer alan 7. ve 8. sorular, kullanıcıların fikirlerini ifade ederken kullandıkları dil üzerinden yapılandırılarak oluşturulmuştur. Nitekim yorumlar analiz edilirken bazı kullanıcıların fikirlerini cinsiyetçi ve ırkçı söylemlerle dile getirmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Bu yorumlar üzerinden de toplumda hâkim olan eril bakış açısı ve ötekine karşı olan tutumla ilgili önemli veriler elde edilebileceği düşünülmüş ve bu tespitin de belirtilmesi gerektiği yargısına varılmıştır.

4.3. Bulgular ve Değerlendirme

Tablo 2'de ilgili konuya yönelik entry'lerin (giriş) analizi bulunmaktadır. Çalışmanın amacı çerçevesinde oluşturulmuş sorular üzerinden her kategoriye ait Sözlük'te yer alan yorumlar yine tablolar oluşturularak verilmiştir. Ekşi Sözlük entry'lerinde büyük harf kullanılmamaktadır. Entry'ler aslına uygun şekilde yazılmıştır (Yazıcı, 2016: 125).

Pandemiye ilişkin Ekşi üzerinden ifade edilen duygu ve düşünceler okunduğunda Sözlük'ün her kesime hitap eden bir mecra olduğu görülmüştür. Etnik köken, cinsiyet, eğitim ve sosyo- ekonomik durum gibi parametrelerin oluşturduğu farklılıklar, açık bir şekilde yazarların yorumlarında kullandıkları dil ve üsluba da yansımaktadır. Yorumların analizine bakıldığında pandemiyle ilgili tepkilerin çoğunlukla eleştirel mahiyette olduğu bunun yanı sıra kullanıcıların her türlü bilgiyi ve haberin doğruluğunu sorgulayarak sanal bir kamusal alan meydana getirdikleri sonucuna varılmıştır.

Nitekim Gürel ve Yakın da bu fikri destekler nitelikte görüş dile getirmişlerdir. Sözlük üzerinden küresel ve yerel her türlü konuya ve olaya dair yapılan yorumlar yaşadığımız dünyaya ve ülkeye dair gerçek verileri içermektedir. Heterojen kimliklerin bulunduğu bu mecra kamusal bir yapıya sahiptir (2007: 204).

Ayrıca Rasmussen, kamusal alanın temsili yönü açıklarken, kamusal alanın olabildiğince heterojen olan kimlikleri içine alan kültür mozaığı yapısına atıf da bulunmakta ve bunu dijital medya ile ilişkilendirmektedir (Binark, Özçetin ve Tümay Arslan, 2012: 54). Dolayısıyla, Ekşi Sözlük'ün, hayatın gerçeği ile bire bir ilintili, insani her tür durumun, olayın, olgunun tartışılabildiği, sorgulanabildiği ve merkezinde her kesimden insanın olduğu bir dijital mecra olarak, kendi kamusal niteliğini ortaya koyduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Tablo 2: Yorumların Dağılımı

SN	Yorumların Analizi	Adet
1	Pandeminin ortaya çıkışı, pandemi sürecinin iyi yönetilmediği ve pandemide alınan tedbirler ile uygulanan tedavilere ilişkin farklı söylemlerin olduğuna dair kurumlara yönelik eleştirileri kapsamaktadır.	142
2	Pandeminin ortaya çıkış nedeni ve uyulması gereken tedbirlere karşı oluşan rehaveti, bireysel ve toplumsal sorumsuzlukla ilişkilendiren yorumları kapsamaktadır.	168
3	Pandemi sürecini ilk andan itibaren dikkatle takip eden, işin ciddiyetinin farkında olmakla beraber korkuya, paniğe ve umutsuzluğa kapılan kullanıcı görüşlerini kapsamaktadır	78

Tablo 2: Yorumların Dağılımı (devamı)

4	Pandeminin çıkış nedeniyle ilgili çelişkili söylemlerin olmasını, pandeminin seyrine ve bu süreçte alınması gereken tedbirlere yönelik oluşan bilgi kirliliğinden, medyayı sorumlu tutan yorumları kapsamaktadır.	76
5	Pandeminin bir an önce bitmesini aşının bulunmasına ve bu süreç zarfında yapılması gereken en önemli eylemin, bireylerin alınan tedbirlere uygun hareket etmeleri gerektiğini savunan görüşleri içermektedir. Bununla beraber pandemiden çıkış yolunun toplumsal duyarlılığa bağlı olduğunu savunan yorumları da kapsamaktadır.	37
6	Pandemiyle ilgili her türlü duygu ve düşüncenin cinsiyetçi söylemlerle ifade edildiği görüşleri kapsamaktadır.	33
7	Pandeminin ortaya çıkış nedenini sonrasında bireysel, toplumsal ve dünya düzeni açısından olabilecek her türlü değişimi, kompto teorileriyle ilişkilendiren görüşleri kapsamaktadır.	32
8	Pandemiyle ilgili her türlü duygu ve düşüncenin ırkçı söylemlerle ifade edildiği görüşleri kapsamaktadır.	17
Toplam		583

Tablo 3: İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlara Yönelik Yapılan Yorumlar

1	“hakkında ciddi soru işaretleri bulunan virüs. tehlikeli olduğu malum hepimiz biliyoruz ancak neden halk panik yaparken tedavi yöntemlerinde radikal kararlar alınmıyor? neden standart prosedürler izleniyor? neden hiçbir şey açıklanmıyor evden çıkmayın dışında? kendisi yayılmadan, paniği yayıldı. medyanın anlaşılabilir ancak, dünya sağlık örgütünün neden bu kadar atak ve heyecanlı olduğu konusunda şüphelerim var”
2	“test sonuçlarının çok geç çıktığı bir salgın hastalıktır (bkz: öldükten sonra gelen covid-19 test sonucu ”
3	“ilk vakada, ilk 5,10 hadi 100 vakaya kadar “yurtdışı teması” saçmalığını anlarım da, salgın ülkenin her tarafına yayılmışken şikayet ile gelen hastaya test yapmak için “yurt dışı teması” olup olmadığı saçmalığını sormaya devam ederek ne yapmaya çalışıyoruz anlamıyorum yurt dışısı mı kaldı bu işin, almanya’dan gelen birini türkiye’de bulunandan daha riskli yapan birşey kalmadı, işin en başı için geçerli olan bu durum şu an tamamen anlamsız.”
4	“(bkz: türkiye’de corona virüsün görüldüğü iller) türkiye’deki 5 vakanın hangi illerde bulunduğu hükümet tarafından açıklanmasa da ortaya çıkmış gibi görünüyor...”
5	“yayılması çok hızlı olan bir virüs. neden inatla çalışan insanları işlerine yolladığımızı anlamıyorum. okullar, cafeler, tiyatrolar, camiler, gece kulüpleri tehlikeli de her gün tıkiş tikiş servisle işe gidip, onlarca toplantıya katılmak tehlikesiz mi?”

583 yorumun 142’si bu kategoriyle ilgilidir. Kullanıcılar, bazı soruların cevaplarını ilgili kurumlardan tam olarak alamadıklarını dile getirmektedirler. Başta DSÖ olmak üzere her ne kadar açık bir şekilde ifade edilmese de Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı’nın da yorumların alt metninde eleştirildiği görülmüştür. Bu yorumlara bakıldığında tam da Sözlük’ün taşıdığı niteliklere uygun olarak yazarların pandemiyle ilgili sorgulamalarda buldukları ve süreci eleştirdikleri söylenebilir. Son kertede bu yorumların sayısız insanın duygu ve düşünceleriyle örtüşmediğini iddia etmenin iyimser bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir.

Tablo 5: Pandeminin Ciddiye Alınması Gerektiğini İçeren Yorumlar (devamı)

4	“çok panik yapılıyor diyen insanların henüz idrak edemediği şey şu; diyelimki önlem almadınız, alamadınız. hastalık 6 ayda nüfusun %70 ine bulaştı. bu hastaların %20 si hastanede bakım istiyor. toplam nüfusun %14 üne tekabül eder. bunların da %25’i yoğun bakıma ihtiyaç duyar. toplam nüfusun %3,5i çok kaba bir hesaplama 10 gün icu da kalırsa sürekli olarak nüfusun %0,55 i sadece korona nedeniyle yoğun bakımda olacak demek. bu da yaklaşık 400.000 yoğun bakım ünitesi demek. izole. hah işte yatacak yoğun bakım ünitesi bulamayan da sizin ananız, babanız, neneniz olacak. o yüzden yıkayın elinizi, hastaysanız da evinizden çıkmayın. hasta etmeyin adamı...”
5	“orta çağdaki hastalık salgılarından bu yana tüm dünya genelinde insanlığı bu derecede korkutan başka bir salgın hastalık olmamıştı bu güne dek. kısa sürede tüm dünyaya bu denli hızlı bir şekilde yayılması resmen bir kaos yarattı. sadece insan sağlığını değil, ülkelerin toplumsal yaşamlarını, sosyo-ekonomik düzenlerini değiştirdi. umarız kısa sürede biter bu kabus. 2020 yılına damga vuran bir illet.”

Tablo 5’te yer alan örnekler pandeminin ciddiye alınması gerektiğini içeren görüşleri kapsamaktadır. 583 yorumun 78’ini oluşturan bu kategoride, pandeminin insanlarda oluşturduğu fiziksel tahribatın yanında nasıl bir ruhsal bir çöküşe de yol açtığı açıkça görülmektedir. Yazarlar sadece kendileri için endişelenmemekte ayrıca yakınları için de kaygılanmaktadırlar. Yorumlardan da anlaşılacağı üzere salgını kaptıktan sonra olabileceklerden endişelenenlerin yanında bulaşma kaygısı taşıyanlar da panik halindedir.

İnsanları ve toplumları pek çok nedenden dolayı etkileyen bu salgın, sosyal bir olgu olma özelliği de taşımaktadır. Bunun nedeni ise salgınların bireyler üzerinde oluşturduğu tehdit algısının çoğalmasıyla, normal durumlarından çok farklı olarak değişik davranışlarda bulunmalarıdır (Gencer:1063). Nitekim Ekşi Sözlük bağlamında yorumlar üzerinden yola çıkıldığında salgının sosyal bir olgu olarak insanlar üzerinde ciddi etkileri olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Medyaya Yönelik Eleştiri İçeren Yorumlar

1	“televizyonlarda bu virüs ile ilgili yalan yanlış bir ton bilgi sahibi olmak yerine sciencedirect adlı bu muhteşem siteden kendisi hakkında makaleler okuyabilirsiniz. hem de belli bir süre ücretsiz olarak.”
2	“sözün özü: önleminizi alın, şu telefonları elinizden bırakıp televizyonları kapatın. kendinize biraz zaman ayırıp ailenizle olun. sağda solda (bkz: komplo teorileri) okuyup kafayı yemeyin. sakın olun ya biraz...medya elştirisi “
3	kendisi hakkında medyada aslı astarı olmayan pek çok haber dolaşmakta ve insanlar neye inanacaklarını şaşırırmaktalar. covid-19 hakkında önemli ve doğru bilgilerden bazılarını vereyim:...”
4	“hakkında inanılmaz bilgi kirliliği olan virüs çeşidi. edinebildiğim bilgileri özetliyorum...düzgün bir analiz okumak isteyenler için: https://medium.com/...e-dans-tomas-pueyo-f651bad4dc61 ”
5	“daha önce de bahsettiğim gibi çalışması yayınlanmamış sadece gazete haberlerinde yer alan etkenlere itimat edilmemesi gereken hastalık.”

583 yorumun 76’sı medyadaki bilgi kirliliğinden rahatsız olduklarını ifade eden yorumlardan oluşmaktadır. Ayrıca yorumlardan yola çıkıldığında dikkate değer bir durum tespit edilmiştir. Sözlük pandemiyle ilgili duygu ve düşünceleri, tepkileri ortaya koyan bir mecra olmanın yanı sıra kullanıcıların birbirlerine görüş sunduğu, başka mecralardan edinmiş oldukları bilgileri kaynak göstererek, link vererek kendi aralarında paylaştığı bir haber sitesine de dönüşmüştür. Bu noktada Ekşi’nin başlı başına bir haber kaynağı olma yolunda da ilerlediği ifade edilebilir. Ayrıca gösterilen kaynaklar ve verilen linkler yazarların dünya görüşüne göre de değişmektedir.

Tablo 7: Bireysel ve Toplumsal Duyarlılığı İfade Eden Yorumlar

-
- 1 “çok fazla iyileşen hasta var. antikor tedavisi ve aşı geliyor demektir bu. biraz daha dışimizi sıkıp, izolasyona devam büyük insanlık bu sıkıntının da üstesinden gelecektir.”
- 2 “bu salgının bitmesinden ziyade azalması için izole, karantina ve sokağa çıkma yasağı şart. en iyimser cevap ile 10 haftalık bir izole hayatı, ev hayatı gerekiyor. ilaç ile tedavi edilip enfekte sayısı azaltılmalı. henüz hastalık atlatan bir ilaç veya tedavi yok. son temiz çözüm aşı olacaktır ama aşının hemen olması hiç kolay değildir. tek duamız virüsün mutasyona uğrayıp bulaşıcı özelliğini kaybetmesidir. sars 1 virüsü de öyle oldu.”
- 3 “salgının hız kesmesi inşallah tüm dünya bireylerinde büyük rehavete yol açmaz. uzmanların söylediği tek şey vardı. "virüsü yok edemeyiz. biz salgını zamana yaymaya çalışıyoruz. hastalar yığılmadan rahat rahat tedavi imkanı bulmaları için uğraşıyoruz." aşı bulununcaya kadar bireysel olarak azami tedbir gerektiğinin unutulmaması lazım.”
- 4 “2020 yılını tüm dünyaya zehir eden virüştür her musibette bir hayır var derler ya, bu lanet virüsün hayrı da tüm dünyaya temiz olmayı öğretmesi, herkesin hayatta eşit olduğunu göstermesi ve çevre kirliliğinin en aza inmesi oldu. umarım bu salgın bittikten, her şey normale döndükten sonra da insanlar tüm bunları hatırlayarak yaşar.”
- 5 “henüz onaylanmış bir tedavisi olmayan hastalık. dolayısıyla orada burada haddi olmayarak tedavi/ilaç önerisinde bulunanlara kulak asmamak gerekiyor. adı geçen pek çok ilaç var ama bunların kesin olarak işe yaradığına dair henüz kesin veriler mevcut değil. iyilik yapayım derken durumu daha da kötüleştirebilirsiniz. işin ehli doktorların ve bilim insanlarının uyarılarına uyun, gerisini onlara bırakın.”
-

583 yorumdan 37'sini oluşturan bu kategori pandemiyle ilgili herhangi bir kamu kurumu ve ülkenin suçlanmadığı iki kategoriden biridir. Bireysel duyarlılığın fazlasıyla hissedildiği bu yorumlar da çözüm aşı bulununcaya kadar ilgili kurumların aldığı her türlü tedbire göre hareket edilmesi gerektiği şeklinde dile getirilmiştir. Yazarların, pesimist bir bakış açısından çok iyimser bir yaklaşımla ele aldıkları bu süreç Sözlük'ün heterojen kimlikleri içerisinde barındıran özelliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Tablo 8: Cinsiyetçi Söylemler İçeren Yorumlar

-
- 1 “doğanın, siz çok çoğaldınız; hem dünyanın da ırzına geçtiniz deme şekli”
- 2 “ırısıpı çıkığı bir çinli yarasa yedi diye bana da bulaşacak virüs. bu ne demek? yarasa yedim etiketi amk. kendimden tiksilmeye başladım virüs bana da bulaşırsa yarasa yemek gelicek aklıma sürekli aq. binevi taciz duygusu yaşıycam lan”
- 3 “senin ben aq! başka dertlerden doktora gidemiyoruz, sosyal hayat bitti, evden çıkamıyoruz evden, ev yahu!? hayat düzenimi altımdan halı gibi çektin aq yeşil sıçanı. her şeye rağmen aşırı rahat tayfa da var. tatile giden, avm gezen, korkmadan kuaföre giden, bakkaldan aldığı cipsi silmeden yiyen.. bazen düşünüyorum anormal olan ben miyim diye ?”
- 4 “bi şekilde atlatılacak olan pandemi ancak çin nasıl bişeydir yahu; akademik, teknolojik, insan gücü.. artık aklınıza ne geliyorsa. nasıl bi hırstır amk”
- 5 “aklıma çoğunlukla komplo teorisi kıvamında şeyler getirendir. nedendir bilemiyorum, bi itlik seziyorum bunun etrafında istemsizce...”
-

583 yorumun 33'ünü içeren bu yorumlarda, kaygı, panik stres gibi her türlü olumsuz duygunun, kadın bedeniyle ilişkilendiren, bel altı söylemler üzerinden dile getirildiği tespit edilmiştir. Dil toplumsal algının bir izdüşümüdür. Dolayısıyla, Sözlük yazarlarının cinsiyetçi söylemleri nasıl bu kadar rahatlıkla kullanabildikleri sorusu üzerinde düşünülmesi gereken başka bir probleme işaret etmektedir. Bu nedenle Sözlük'ün bir kısım yazarları tarafından kullanılan eril dili, toplumsal algıda hâkim olan kadın imgesinin bir nevi yansıması olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Tablo 9: Komplo Teorileri İçeren Yorumlar

1	“birileri adolf hitler'in mükemmel ırk hayalini gerçekleştiriliyor. kronik hastalığı olanlar tehlikede.”
2	“kesinlikle biyolojik silah. en çok etkilenenler iran, çin,italya, fransa , trump”
3	“dünyada 100 yıllık ekonomik ve sosyal bir sistem kurulacak , bu nedenle oluşturulmuş yapay virüs”
4	“bir cia-pentagon urunu olduğu söylenmekte dis basında. cin'i adam etmek/buyumesini yavaslatmak ve ab'yi tekrar abd gudumu haline getirmek amaçlanmaktadır ilgili video”
5	“önümüzdeki yıllarda beklenen emeklilik fonu yüzünden patlak verecek global ekonomik krizden önce yaşlıları ağırlıklı olarak öldüren bir salgın ortaya çıkıyor. aynı zamanda global ısınma ve kirlilik artarken insanlar evden çıkmadığı için azalıyor. kapitalizm artık sürdürülebilir de olmak zorunda kalacağı bir modele geçmesi gerekiyor.”

583 yorumun 32'si bu kategoriye aittir. Daha önce de ifade edildiği üzere pandemi sadece büyük bir sağlık krizi değildir; pandemi ayrıca insanlarda farklı nedenlerden dolayı oluşturduğu kaygı nedeniyle sosyal bir olgudur da. Bu nedenle insanlar bu gibi olağanüstü durumlarda normalin dışında söylemlerde, hal ve hareketlerde bulunabilmektedirler. Bu kategorideki yorumlara bakıldığında bu tespitin yerinde bir ifade olduğu söylenebilir.

Tablo 10: İrkçi Söylemler İçeren Yorumlar

1	“çin denen dümbük ülkenin yaptığı tam olarak şudur” “çin tarafından yapıldığı iddia edilen virüs. usa iddiası o şekilde. bir doktoru göz altına almışlar amerika'da.
2	belki de yanlışlıkla sızdı ve kontrolden çıktı. her şey mümkün. çinliler bir çeşit yam yam zaten. yarasa yenir mi orospu çocukları!”
3	“her an çinlilere beddua etme sebebim. hepinizin abv. hayatım mahvoldu yahu.” “dünyanın öbür ucunda açlıktan yarasa yiyen, çamurdan su içen, pislikten kolera olan insandan artık herkes sorumlu. maddi durumum iyi diyip bana bir şey olmaz devri geçti. dünyanın her yerindeki her türlü açlık ve adaletsizlikten herkes sorumlu. bu virüs bunu öğrenmek istemeyenlere bunu hatırlattı sadece.”
4	ulan çinliler ben sizin kalıbınıza tükürem, ne bok sardınız başımıza, savaş mavaş derken şimdi gündem
5	olan bu lanet virüsü saktunuz hayatımıza. korku filmine giriş yaptık resmen, kimse kimseye güvenmiyor. bakalım film nasıl bitecek?

Tablo 10'da yer alan bu örnekler, pandemiyle ilgili her türlü duygu ve düşüncenin ırkçı söylemlerle ifade edildiği görüşleri kapsamaktadır. 583 görüşün 17'si bu kategoriden oluşmaktadır. Ekşi Sözlük, kaynağını toplumun birer parçası olan bireylerin oluşturduğu, bu nedenle de toplum tarafından üretilen her türlü duygunun ve düşüncenin de vücut bulduğu bir mecra olarak toplumsal pratiklere ilişkin önemli veriler içermektedir.

Bu çerçeveden ilgili yorumlara bakıldığında pandeminin tek sorumlusu olarak görülen Çin'e karşı, yazarlarda bariz bir şekilde kendini gösteren bir nefret duygusunun dil aracılığıyla dışa vurulduğu görülmektedir. Çin'i aşağılayan diğer uluslardan ötekileştiren ve hedef göstererek düşmanlaştıran bu yorumlar ırkçılık da içermektedir.

5.Sonuç

WHO tarafından küresel bir salgın olarak ilan edilen Covid- 19, insanları sadece beden ve ruh sağlığı açısından etkilememiş, insanların ekonomik durumlarını, kurulu düzenlerini ve beraberinde sosyal yaşamlarını da olumsuz etkilemiştir.

Nitekim birbirinden farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapılar ile dünya görüşlerine sahip sayısız insan salgının kendilerine ne hissettirdiğini, bu süreçte yürütülen politikalarla ilgili neler düşündüklerini yeni medyanın popüler platformlarından biri olan Ekşi Sözlük aracılığıyla dile getirmişlerdir. Yorum analizlerinin sekiz kategori içerisinde değerlendiriliyor olması Sözlük'ün birbirinden oldukça farklı kimliklere ev sahipliği yaptığını da göstermektedir. Ayrıca yorumlarda kullanılan dil ve üslup farklılığı da heterojen olan bu yapıya atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla bu platform aracılığıyla dile getirilen her türlü görüş, pandeminin toplumsal boyutlarını görebilmemiz açısından önemli görülmektedir.

Nihayetinde İşleyen'in de belirttiği gibi;

“Katılımcı sözlüklerde, konu kısıtlaması olmaması, katılımcı yazarların fikirlerini diledikleri gibi beyan etme özgürlüklerinin bulunması, katılımcıların diledikleri konuyu gündeme getirme özgürlükleri ve yazarların konu ile ilgili beyanlarını sunarak fikir çeşitliliği oluşturmaları açısından bakıldığında kamusal alanın varlığı görülmektedir” (2019: 60). Bu çerçevede sanal bir kamusal alan olduğu düşünülen Ekşi üzerinden, pandemiye ilişkin elde edilen bu verilerin sosyal bir olgu olarak, gelecek dönemler için de tarihsel doküman niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada, insanların bu çapta ciddi bir salgınla karşılaşabilecekleri ihtimalini hiç düşünmediklerini ve yine salgının ortaya çıkış nedeni ile seyrine ilişkin çelişkili söylemlerin, insanlardaki kaygı düzeyini tetiklediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca katılımcıların bu eleştirilerinden yola çıkılarak, ilgili kurumlara karşı güven problemi yaşadıkları ve yaşanan bu güven probleminin de insanların çeşitli komplo teorileri üretmelerine neden olduğu tespit edilmiştir.

Öte yandan birçok katılımcı, pandeminin ortaya çıkış nedenini ile yayılımını bireysel ve toplumsal duyarsızlıkla ilişkilendirmiştir. Bu duyarsızlık kavramının içerisinde; iklim değişikliği, ülkeler arası ekonomik eşitsizlikler, bireyler arasındaki eğitim eşitsizliği ve gelir uçurumu, devletlerin yönetim politikaları ve bireylerin salgın sürecinde göstermiş oldukları rehavete yönelik eleştiriler bulunmaktadır.

Ekşi Sözlük kullanıcıların bir diğer eleştirisi medyaya yönelik olmuştur. Medyada özellikle de sosyal medyada konuyla ilgili yalan yanlış birçok haberin yer alması ve medya içeriklerinde çelişkili ifadeler yer verilmesi bu eleştirilerin nedenleri arasında sıralanabilir. Bununla beraber yazarların, yorumlarında kullanmayı tercih ettikleri kavram ve terimlerin yanı sıra yorumlarının altına koydukları linkler de ideolojik görüşlerine göre farklılık göstermektedir. Bu bağlam içerisinde araştırmadan çıkan bir diğer sonuç ise; Sözlük yazarlarının, kendilerine göre güvenilir buldukları farklı mecralarda yayımlanan bilgi ve haberleri diğer kullanıcılarla paylaşma ihtiyacı duymalarıyla ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle bu platformu, kendilerini diğerlerinden ayıştırdıkları bir habitat olarak görmekteyler.

Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer sonuç ise bazı katılımcıların duygu ve düşüncelerini ifade ederken cinsiyetçi ve ırkçı söylemleri tercih etmiş olmalarıdır

Elbette ki internet, sağladığı hızlı erişimle etkileşimi kolaylaştırmaktadır ve bu özelliği nedeniyle de belli bir oranda kamusal alan niteliği de taşımaktadır. Ancak yapılan bazı araştırmalara göre Türkiye’de internet içeriklerinde dil ve üslup açısından sıkıntıların olduğu, kullanıcıların medeni olmayan tavırları sık sık sergiledikleri sonucu ortaya çıkmıştır (İşleyen, 2019: 54-55). Nitekim Ekşi de içinde var olduğu kültürden kendini soyutlayamamıştır. Yazarlar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullandıkları dil ve üsluba yeterince özen göstermemişlerdir. Bir diğer önemli husus ise; yazarların salgının ciddiyetini göz ardı ederek konuya yaklaşımları ve konuyu gerçek bağlamından uzaklaştıracak ifadeler yer vermiş olmalarıyla ilintidir. Bu durum Sözlük'ün denetim mekanizmasının ne kadar sağlıklı işlediğiyle ilgili tereddütlere neden olabilmektedir.

Çünkü unutulmamalıdır ki yazarların, dil dolayısıyla bireysel ve toplumsal kaygılarını ifade ederken kullanmış oldukları her türlü dilsel şiddet, cinsiyetçi, ırkçı, aşağılayıcı ve dışlayıcı söylemleri yeniden üretime sokmaktadır.

Teşekkür

Bu çalışma 16-17-18 Mayıs 2022 tarihlerinde düzenlenen 9. Uluslararası İletişim Günleri / Dijital Çağda İletişim Sempozyumu’nda sözlü olarak bildiri özetinin genişletilmiş halidir.

Kaynakça

Açer, T.M. (2020). Kamusal Alanın Yeni Yüzü Ekşi Sözlük Üzerinden Toplumsal Cinsiyet, İktidar ve Beden Analizi, *Erciyes İletişim Dergisi*. 7(2). 767-788.

Alankuş, K. S. (1995). *Temsili Kamuoyu, Kamusal Alan, Kamusal İletişim, Kamular ve Kamusal Mekânlar*. (Yayımlanmamış Doçentlik çalışması) Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.

- Arendt, Hannah (2013). İnsanlık Durumu. İstanbul: İletişim Yayınları
- Armağan, A. ve Deniz, Ş. (Aralık 2012). “Çocuk İstismarının Sosyal Paylaşım Platformlarında Temsil Biçimleri: Pozantı Cezaevinde Kalan Çocuklar Örneğinin Ekşi Sözlük’te Sunumu”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 5 (7), 69-88.
- Aslantürk, G. ve Turgut, H. (2015). 8284 Vakası: Ekşi Sözlük’te Cinsiyetçi Kamusal Alanın Yeniden Üretilmesi. *İlef Dergisi*. 2(1), 45-76.
- Baltacı A. (Haziran 2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1),231-274.
- Biçer Olgun, H. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett’in kamusal alan yaklaşımları. *Sosyolojik Düşün*, 2(1), 45-54.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N.,y Rubin, G. J. (2020). *The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence*. 912–920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8) / 10. Eylül. 2022.
- Castells, M. (2012). *İsyen ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Çalışkan. O. (2014). Kamusal Alan Bağlamında Ağ Toplumu ve Yeni Kamusal Alan Arayışı. *Maltepe Üniversitesi · İletişim Fakültesi Dergisi*. 1(1), (41-62)
- Çelik H. ve Ekşi H. (2008). Söylem Analizi, *Selçuk İletişim Dergisi*. 27(27), 99-117.
- Dursun, O, ve Yıldız F. (2022). Yeni Medya ve Kamusal Alan: İletişim Akademisyenlerinin Perspektifi, *Connectist: İstanbul University Journal of Communication Sciences*, 62, 1-32
- Ekşi Sözlük. covid-19, <https://eksiozluk.com/covid-19--6362411>, (Erişim Tarihi: 15.05.2020).
- Gencer, N. (Aralık 2020). Pandemi Sürecinde Bireylerin Koronavirüs (Kovid-19) Korkusu: Çorum Örneği, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4). 1153-1172
- Gürel, E. ve Yakın, M. (2007). Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür. *Selçuk İletişim Dergisi*. 4(4) 203-219.
- Fairclough N. ve Graham P. (2020). *Eleştirel Söylem Çözümlemesi olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılış ve Küresel Sermayenin Eleştirisi ile Bağlantısı*. (147-197). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınevi
- Fetvacı, Z.Z. (2022). *Haber Kaynağı Olarak Sosyal Medya Kullanım Tercihleri: Ekşi Sözlük Örneği*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- İşleyen, A. (2019). İnternet, kamusal alan ve demokrasi: Ekşi Sözlük'te bedelli askerlik tartışmaları örneği Nosyon: *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*. 2, 50-63
- Habermas, J. (2004). Kamusal alan. *Kamusal Alan* (95-102). İstanbul: Hil Yayınları
- Koç, C. (2015). Neoliberalizmde devlet ve kamusal alan üzerine bir bakış. *TBB Dergisi*. 117. 91-116.
- Miskinov, Y. (2010). “Discursive qualities of public discussion on the Russian internet: Testing the Habermasian communicative action empirically”. Online Deliberation Fourth International Conference, C. F. Machintosh (ed.) University of Leeds, s. 60-75.
- Porsuk. A. Ö., ve Çerit, Ç. (2021). Sosyal Medyada Covid-19 Aşısı Tartışmaları: Ekşi Sözlük Örneği, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 24(2), 342-
- Özçetin B.; Tümay Arslan, U. & Binark, M. (2012). Türkiye'de internet, kamusal alan ve demokratik kanaat oluşumu. *Folklor/Edebiyat*, 18, 72(4), 51-76.
- Özdemir, D. Y. (2015). “Taciz Anlatılarında Cinsiyetçi Söylemlerin Yeniden İnşası: #Sendeanlat”, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*. 2(2). 80-103.
- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Analizi. *İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örnekleri*. (202-237). Besim Yıldırım (edt.) Konya: Literatürk Yayınları
- Sarıbay, Y.Ş. (2000). *Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Sennett, R (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şantaş, F. ve Kahraman, G. (2017). Sağlık Çalışanlarına Yönelik Algı: Hekim, Hemşire ve Eczacının “Ekşi Sözlük”te Sunumu, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 8 (9). 207- 226.,

Şadiye, D. (2012). Çocuk İstismarının Sosyal Paylaşım Platformlarında Tensil Biçimleri: Pozantı Cezaevinde Kalan Çocuklar Örneği Ekşi Sözlük'te Sunumu, *The Journal of Academic Social Science Studies*.5(7). 69-88.,

Şener, G. (2006). İnternet ve Demokrasi İlişkisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım, *inet-tr'06 - XI. "Türkiye'de İnternet" Konferansı Bildirileri*.

https://www.academia.edu/4458593/%C4%B0nternet_ve_demokrasi_ili%C5%9Fkisine_dair_ele%C5%9Ftirel_bir_yakla%C5%9F%C4%B1m

Taşcıoğlu R. ve Kekeç G. S. (Kasım 2018). Özgecan Aslan Cinayetinin Dijital Platformlarda Yansıması: Ekşi Sözlük Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 30. 439-452.

Tuncer, Ç. P. (2020). Sosyal Medya ve Şiddet: Ekşi Sözlük'te Çinli Algısı. *İnsan&İnsan*, 7(25). 65-84

Yalçın, N. (2015). *Sosyal Medyada Simgesel Şiddet: Ekşi Sözlük Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, T. (2016) "Yeni Medyanın Nefret Dili: Suriyeli Mültecilerle İlgili Ekşi Sözlük Örneği, *Global Media Journal*. 7 (13), 115-136.

Yıldırım, A. (2020). Dijital Çağda Dijital Pandemi: Türkiye'de Covid-19 Gündemi, *Intermedia International e-Journal* , 7(13): 381-401.,

Yılmaz, A., vd. diğerleri, (2021). COVID-19 Süresince İnsanların Sosyal Ağlar Üzerinde Dışa Vurdukları Duygusal Tepkilerin Doğal Dil İşleme Yöntemleriyle Tespit Edilmesi Ekşi Sözlük Örneği, *ACTA INFOLOGICA*, 5(2):319-331

Yücel, R. (2017). Yazılı Kültür–Dijital Kültür Bağlamında Mesajın Değişen Yapısı (Örnek Olay: Ana Britannica Ansiklopedisi ile Ekşi Sözlük Karşılaştırması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Ana Bilim Dalı.

Zıraman, D. E. (2018). *Kamusal Bir Alan Olarak İnternette Kimlik Tartışmaları: Ekşi Sözlük'te Hrant Dink ve Tahir Elçi Başlıklarının Söylem Analizi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü